

JESTEM ŁAWNIKIEM

JESTEM ŁAWNICZKĄ

**Poradnik dla
ławników i kandydatów
na to stanowisko**

JESTEM ŁAWNIKIEM JESTEM ŁAWNICZKĄ

**Poradnik dla ławników i kandydatów
na to stanowisko**

Warszawa 2025

Wydawca:
Ministerstwo Sprawiedliwości

Ministerstwo
Sprawiedliwości

Autorzy:

Aneta Andel

Katarzyna Girdwoyń

Jarosław Gwizdak

Izabela Kuczera-Fatyga

Urszula Rosochacka

Radosław Szewczyk

Adam Złomańczuk

Koncepcja i koordynacja poradnika:

Jarosław Gwizdak

Warszawa 2025

**Minister
Sprawiedliwości
– prof. dr hab.
Adam Bodnar**

WPROWADZENIE

Wymierzanie sprawiedliwości jest władzą. Jedną z trzech (podając za Monteskiuszem), jakie występują we współczesnej, nowoczesnej demokracji. Sprawowanie tej władzy jest wielkim zobowiązaniem, ale też olbrzymim przywilejem. W Polsce, poza sędziami zawodowymi, sprawować ją mogą sędziowie społeczni – ławnicy. Ławnikiem może zostać niemal każdy polski obywatel, który ukończył 30 lat.

Koncepcja sądenia współobywateli ma swój początek w antycznej Grecji. Tradycja sądenia przez „równych sobie” nie ma w Polsce aż tak długiej historii. Chcę, aby udział obywateli w orzekaniu wciąż pisał ją na nowo.

Kierowane przeze mnie Ministerstwo Sprawiedliwości stawia duży nacisk na otwartość sądownictwa. Wymiar sprawiedliwości otwarty na udział obywateli i społeczności lokalne, jest jednym z sześciu celów strategicznych ministerstwa na 2025 r. Sądownictwo nie funkcjonuje w próżni. Budynek sądu, siedziba instytucji jest jednym z kluczowych punktów na mapie każdego miasta.

Wyboru ławników dokonują rady gmin – jest to zatem przykład współdziałania samorządu lokalnego z sądownictwem. Ławnicy to wyjątkowi obywatele: aktywni i pracujący społecznie dla wymiaru sprawiedliwości.

W niniejszej publikacji, przeznaczonej zarówno dla ławników, jak i obywateli myślących o pełnieniu tej funkcji, przedstawiamy historyczne ujęcie udziału społeczeństwa w polskim sądownictwie, ale przede wszystkim oddajemy głos praktykom.

Przeczytacie w naszym poradniku dlaczego warto być ławnikiem, co ławnik wiedzieć powinien i dlaczego udział w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości ma tak duże znaczenie.

Poradnik otwiera 10 przykazań dobrego ławnika, napisanych właśnie przez pełniącego tę funkcję społeczną. Na pytanie „Skąd się wzięli ławnicy w sądownictwie polskim?” odpowiedź wskazuje dr hab. Katarzyna Girdwoyń.

Nasz poradnik jest jednak głównie dziełem praktyków – kolejne rozdziały napisali sędziowie, pracujący na co dzień z ławnikami. Nie znajdziecie tam teoretycznych rozważań, nadmiaru prawniczego języka czy komentarzy do przepisów. Znajdziecie konkretne, realne, przydatne i inspirujące informacje potrzebne zarówno tym, którzy już jako ławnicy orzekają, jak i tym, którzy dopiero o tym myślą.

O tym, co zrobić, żeby zostać ławnikiem, przeczytacie na końcu poradnika wraz z krótkim psychotestem oceniającym predyspozycje do pełnienia tej funkcji.

Opracowanie poradnika nie byłoby możliwe, gdyby nie praca członków Stowarzyszenia Ławników Polskich, którym serdecznie dziękuję, oraz adwokata Jarosława Gwizdaka, Pełnomocnika Ministra Sprawiedliwości ds. otwartego wymiaru sprawiedliwości.

Serdecznie zapraszam do lektury!

ŁAWNIK – TO BRZMI DUMNIE

Wymiar sprawiedliwości nie jest i nie może być wyłącznie domeną sędziów. Obywatele pełnią w nim niezwykle ważną rolę, orzekając w niektórych sprawach wspólnie z sędziami zawodowymi. Ławnicy byli przez wiele lat marginalizowani – zmiany przepisów procedur sądowych stopniowo usuwały ich ze składów orzekających. O ich udziale w orzekaniu po prostu zapominaliśmy. Najwyższy czas, żeby to zmienić.

Od połowy 2024 r. Ministerstwo Sprawiedliwości prowadzi działania nad przywróceniem ławnikom należnego miejsca w polskim sądownictwie. Robimy to w ścisłej współpracy ze środowiskiem ławniczym, sędziowskim oraz lokalnym. Słuchamy postulatów ławników, dyskutujemy z sędziami, przypominamy samorządowcom o randze dokonywanych przez nich wyborów ławników. Budujemy otwarty wymiar sprawiedliwości, osadzony także w lokalnej społeczności.

Jednym z postulatów ławników było przygotowanie materiałów szkoleniowych, ale też informacji o tym, czym się zajmują w sądach. W społeczeństwie świadomość uprawnień ławników jest bardzo niska.

Dotychczasowy brak przystępnej publikacji o roli i znaczeniu ławników wypełniamy naszym poradnikiem. Autorzy to osoby na co dzień wymierzające sprawiedliwość, dzielące się swoimi unikalnymi doświadczeniami. Napisane przez zawodowych sędziów rozdziały są autentyczne, szczerze i pełne osobistych doświadczeń. Swoimi opowieściami z orzekania dzielą się również ławnicy. Zachęcam do zapoznania się z ich historiami, które być może zainspirują Czytelników do zainteresowania się tą funkcją.

Nie ma otwartego wymiaru sprawiedliwości bez udziału w nim obywateli. Ławnicy – obywatele wymierzający sprawiedliwość – są znakomitymi ambasadorami i tłumaczami sposobu funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

W poradniku przyjęliśmy jednolitą, bez względu na płeć, formę ławnik. Wynika ona z przepisów ustawy.

Zapraszam do lektury!

**Jarosław Gwizdak –
Pełnomocnik Ministra
Sprawiedliwości do spraw
otwartego wymiaru
sprawiedliwości**

Na początek:

10 PRZYKAZAŃ DOBREGO ŁAWNIKA

- 1 Słuchaj uważnie** – zarówno sędziego, innych ławników, jak i stron procesu. Każdy głos jest ważny. Każda sprawa sądowa dotyczy prawdziwych ludzi i ich problemów. Bądź w pełni obecny i skoncentrowany na tym, co mówią strony, świadkowie i biegli.
- 2 Bądź bezstronny** – nie pozwól, aby osobiste przekonania, sympatia, emocje czy uprzedzenia wpływały na Twoją ocenę. Sprawiedliwość wymaga obiektywizmu.
- 3 Zachowuj asertywność** – nie ulegaj naciskom, wpływom czy sugestiom innych członków składu orzekającego, pozostając wiernym swojemu sumieniu i ocenie sytuacji. Pamiętaj, że asertywność oznacza również umiejętność wyrażania swoich opinii w sposób szanujący innych członków składu orzekającego.
- 4 Zachowaj poufność** – szanuj tajemnicę narady oraz informacje, które poznajesz podczas procesu. Są one objęte tajemnicą sądową. Nigdy ich nie ujawniaj ani nie omawiaj poza salą rozpraw.
- 5 Kieruj się zdrowym rozsądkiem** – uwzględniając ludzkie aspekty sprawy, jednocześnie pozostając wiernym zasadom prawa. Twoja rola polega na wnoszeniu perspektywy zwykłego człowieka. Ufaj swojemu osądowi, ale zawsze opieraj się na faktach i dowodach.
- 6 Dbaj o swoją wiedzę** – rozwijaj się, uczestnicząc w szkoleniach, nieustannie poszerzaj swoje kompetencje i znajomość prawa, aby być skutecznym i świadomym ławnikiem.
- 7 Bądź punktualny i solidnie przygotowany** – pojawiaj się na czas, dokładnie zapoznawaj się z aktami sprawy i dbaj o to, byś był zawsze gotowy do podjęcia decyzji. Zadawaj pytania, gdy coś jest niejasne.
- 8 Współpracuj z innymi i unikaj konfliktów interesów** – buduj atmosferę wzajemnego szacunku i otwartości w składzie orzekającym. Jeśli masz jakikolwiek związek z osobami lub sprawą, poinformuj o tym sędziego i, jeśli to konieczne, wycofaj się z uczestnictwa w sprawie. Transparentność w takich sytuacjach wzmacnia zaufanie do wymiaru sprawiedliwości.
- 9 Utrzymuj najwyższe standardy etyczne** – Twoje postępowanie w i poza sądem powinno być wzorem uczciwości, odpowiedzialności i integralności.
- 10 Pamiętaj o misji ławnika** – Twoim zadaniem jest wnosić głos społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości. Wypełniaj swoją funkcję z dumą, oddaniem i świadomością odpowiedzialności.

Opracował: Adam Złomańczuk

Najważniejsze informacje:

- ławnikiem możesz zostać, jeśli skończyłeś 30 lat i nie skończyłeś 70 w chwili wyboru,
- ławnik jest w orzekaniu równy sędziemu, ale nie może przewodniczyć rozprawie,
- ławnik otrzymuje rekompensatę za udział w rozprawach,
- jako ławnik możesz orzekać w sprawach karnych, rodzinnych i pracowniczych,
- ławników wybiera rada właściwej gminy, na podstawie zgłoszeń prezesów sądów, organizacji społecznych lub grupy co najmniej 50 obywateli,
- kadencja ławnika trwa cztery lata,
- bycie ławnikiem to „sport zespołowy” – sąd podejmuje kolegialnie decyzję, orzeka po naradzie.

Reszty dowiesz się z naszego poradnika

KIM JEST ŁAWNIK I DLACZEGO SPOTKAMY GO W SĄDZIE? JAK ZOSTAĆ ŁAWNIKIEM?

Tylko w czterech krajach Unii Europejskiej w sądach orzekają wyłącznie sędziowie zawodowi¹.

Obecność i udział sędziów niezawodowych w składach orzekających jest uznawane za najbardziej włączającą i bezpośrednią formę udziału społeczeństwa w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości². Twórcą idei powierzenia obywatelom prawa do sądenia był Arystoteles. Pisał: „pojęcia obywatela w istotnej jego treści nic bezwzględnie trafniej nie określa niż prawo udziału w sądach i rządzie”³.

W czasach nowożytnych powierzenie w różnej formie obywatelom uprawnień orzeczniczych uzasadniano przede wszystkim koniecznością wprowadzenia mechanizmów kontroli sędziów zawodowych, podporządkowanych państwu⁴. Również w późniejszych okresach oraz współcześnie powodem wprowadzania czy przywracania osób bez prawniczego wykształcenia do składów orzekających w wielu państwach były złe oceny wymiaru sprawiedliwości. Z kolei odchodzenie od ustrojów demokratycznych, także w stronę autorytaryzmów, zazwyczaj wiązało się ze zmianami prawa, których skutkiem było usunięcie obywateli z sądów.

Rolę, jaką w wymiarze sprawiedliwości odgrywają przedstawiciele lokalnej społeczności podkreślono w Europejskiej Karcie Sędziów Niezawodowych (*European Charter of Lay Judges*) opracowanej przez Europejską Sieć Stowarzyszeń Sędziów Niezawodowych (*European Network of Association of Lay Judges*) przy wsparciu Komisji Europejskiej. Została ona podpisana w Berlinie w 2012 r. podczas pierwszych obchodów Europejskiego Dnia Sędziów Niezawodowych, ustalonego na 11 maja przez organizacje z 14 krajów⁵. Jak podkreślono w treści aktu „prawo obywateli

¹ Dotyczy to Holandii, Rumunii, Litwy oraz Łotwy. S. Machura, S. Kutnjak Ivkovic, V.P. Hans, *Recent Developments about Lay Judges in the European Union*, Laikos 2024, 1(2) s. 1, <https://www.laikos.eu/abhandlungen/2493-recentdevelopments-about-lay-judges-in-the-european-union/> (dostęp 29.01.2025).

² M. Malsch, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, New York 2016, s. 30.

³ Arystoteles, *Polityka*, w przekładzie L. Piotrowicza, w: *Dzieła Wszystkie*, t. VI, Warszawa 2001, s. 77.

⁴ T. Rönna, *Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review*, s. 201, [waseda.repo.nii.ac.jp/action/HomuKenkyuRonso_2_Ronna_article](https://www.repo.nii.ac.jp/action/HomuKenkyuRonso_2_Ronna_article) (dostęp 20.01.2018).

⁵ Treść *European Charter of Lay Judges* oraz informacje o jej podpisaniu podają za: *European Day of Lay Judges. Documentary of the elaboration of the European Charter of Lay Judges*, s. 3–15, https://www.parijus.eu/assets/pdf/ENALJ/About%20ENALJ_History_2012.pdf (dostęp 29.01.2025).

do wymierzania sprawiedliwości pomaga wzmacniać wiarygodność i zrozumiałość procedur oraz wydanych wyroków, a tym samym zwiększa zaufanie do systemu prawnego. Sędziowie niezawodowi wnoszą do wymiaru sprawiedliwości cenne szerokie doświadczenie życiowe oraz znajomość natury ludzkiej. Oznacza to także zwiększenie efektywności wymiaru sprawiedliwości oraz poziomu akceptacji dla rozstrzygnięć”.

Istotną korzyścią, którą wnoszą obywatele do sądów jest również brak ich powiązań organizacyjnych z sądownictwem, a także z innymi profesjonalnymi uczestnikami procesów oraz brak wpływu na ich przyszłą ścieżkę zawodową tego, w jaki sposób zostaną rozpoznane sprawy. Ich świeże spojrzenie na każdą ze spraw zmniejsza ryzyko rutynowego orzekania. Istotną wartością, którą mogą wnieść sędziowie niezawodowi do wymiaru sprawiedliwości, jest także posiadane przez nich wykształcenie czy też doświadczenie zawodowe w różnych dziedzinach. Podkreślono to także w Europejskiej Karcie Sędziów Niezawodowych, wskazując, że sędziowie posiadający specjalistyczną wiedzę w dziedzinach takich jak handel, technologia, ekonomia, medycyna i edukacja podnoszą jakość wymiaru sprawiedliwości w szczególnych przypadkach.

Najlepszym dowodem na docenianie roli sędziów niezawodowych jest fakt, iż aktualnie w dwóch trzecich ogólnej liczby krajów na całym świecie biorą oni udział w rozstrzyganiu przez sądy indywidualnych spraw⁶. Na poziomie Unii Europejskiej jedynie w czterech państwach orzekanie w sprawach cywilnych i karnych powierzono wyłącznie sędziom profesjonalnym⁷.

Jak wygląda udział obywateli w sądeniu w różnych krajach?

Udział sędziów niezawodowych w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości może przybrać jedną z trzech podstawowych form.

Za najstarszy nowożytny model udziału, a zarazem cieszący się największym zainteresowaniem w literaturze oraz filmie (a co za tym idzie także w powszechnej świadomości) uznaje się klasyczny sąd przysięgłych. Zakłada on funkcjonowanie dwóch odrębnych ciał oraz rozdzielenie funkcji orzeczniczych pomiędzy grupę obywateli losowo wybranych z list wyborczych do rozpoznania jednej, konkretnej sprawy, tj. „sędziów faktu” i profesjonalnego „sędziego prawa”.

⁶ S. Kutnjak Ivković, V.P. Hans, *A Worldwide Perspective on Lay Participation*, Cambridge University Press, 2021, s. 323.

⁷ Dotyczy to Holandii, Rumunii, Litwy oraz Łotwy. S. Machura, S. Kutnjak Ivkovic, V.P. Hans, *Recent Developments about Lay Judges in the European Union*, Laikos 2024, 1(2) s. 1, <https://www.laikos.eu/abhandlungen/2493-recentdevelopments-about-lay-judges-in-the-european-union/> (dostęp 29.01.2025).

W **klasycznej postaci** ława przysięgłych składa się z 12 osób – „Dwunastu gniewnych ludzi”, w czym upatruje się inspiracji liczbą apostołów. Istotnymi cechami wyróżniającymi ten typ partycypacji sędziów niezawodowych jest przekazanie przysięgłym na zasadzie wyłączności wydania werdyktu na podstawie dowodów przeprowadzonych podczas rozprawy. Gwarancją zapewniającą tę samodzielność jest zakaz obecności sędziego zawodowego podczas narady przysięgłych. Aktualnie tę formę udziału obywateli – poza Anglią, Walią, Szkocją oraz Irlandią – zachowano w państwach, gdzie obowiązywało prawo brytyjskie. W innych krajach europejskich (jak np. we Francji, Włoszech czy Hiszpanii) pomimo utrzymania terminu „ława przysięgłych” stopniowo wprowadzano zmiany w zakresie kompetencji obywateli i sędziego czy sędziów profesjonalnych, co zazwyczaj wiązało się z ograniczaniem samodzielności osób pełniących tę funkcję. Utrzymano jednak zasadę, że sąd ten orzeka w sprawach o najpoważniejsze przestępstwa, a w niektórych systemach ponadto w przypadkach przestępstw politycznych.

Kim są sędziowie pokoju?

Szersze uprawnienia orzecznicze przyznano sędziom niezawodowym, gdy orzekają oni jako **sędziowie pokoju**. W prawie anglo-walijskim, w którym instytucja ta ma ponad 660-letnią tradycję, są nimi *Justices of the Peace*. To oni, zazwyczaj w trzyosobowych składach, samodzielnie ustalają stan faktyczny, tj. w sprawach dotyczących mniej poważnych przestępstw (tj. drogowych, przeciwko mieniu, ale także o podpalenie czy oszustwa) rozstrzygają o winie oskarżonego oraz wymierzają karę. Ponadto powierza się im orzekanie w sprawach rodzinnych oraz drobniejszych sprawach cywilnych, np. w egzekucji podatków czy innych zobowiązań finansowych. W zakresie kwestii prawnych są oni wspomagani przez osoby posiadające w tym zakresie wykształcenie i doświadczenie praktyczne. Poza Anglią i Walią system ten utrzymano jedynie w Szkocji. W innych państwach, także poza Europą, obserwuje się tendencję odchodzenia od niezawodowego sądownictwa pokoju i wprowadzanie wymagania od osób, którym powierza się pełnienie tej funkcji, wykształcenia prawniczego.

Co to jest sąd mieszany?

Cechą wyróżniającą trzeci z modeli, tj. **sąd mieszany**, jest to, że sędziowie niezawodowi „stają się członkami sądu”⁸ i podczas wspólnych narad z profesjonalnymi sędziami współdecydują o rozstrzygnięciu, tj. w orzekaniu zarówno o winie, jak i w kwestii kary, a także w niektórych sprawach z zakresu prawa rodzinnego, cywilnych czy pracowniczych. W przeciwieństwie do sądu przysięgłych liczba sędziów niezawodowych w tym modelu przekracza liczbę profesjonalnych nie więcej niż o jednego. Kolejną cechą odróżniającą tę formę sądownictwa od sądów przysięgłych jest to, iż obywatele pełniący funkcje orzecznicze są wyznaczani na określony czas, w ramach którego mogą orzekać w wielu sprawach. W części państw do orzekania w złożonych sprawach, np. dotyczących prawa morskiego, rolnego, handlowego czy antymonopolowego, do składu orzekającego powoływane są osoby niebędące prawnikami, jednak mające

⁸ J.D. Jackson, N.P. Kovalev, *Lay Adjudication and Human Rights in Europe*, 13 Colum. J. Eur. L. 83 2006–2007, s. 97.

wykształcenie istotne z punktu widzenia rozstrzyganej sprawy (*expert lay judges*). W Polsce dotyczy to izb morskich, w których od ławników wymaga się wysokich kwalifikacji zawodowych i praktyki w zakresie zagadnień występujących w sprawach rozpoznawanych przez izby morskie⁹. Funkcję tę pełnią inżynierowie, mechanicy, kapitanowie żegluga morskiej czy nawigatorzy morscy¹⁰.

Jak to było w Polsce?

W Polsce w różnych okresach historycznych występowały wszystkie trzy modele udziału sędziów niezawodowych. Konstytucja z 1921 r. powierzała sprawowanie wymiaru sprawiedliwości sędziom pokoju, których z reguły wybierała ludność, oraz sądom przysięgłych. Do właściwości tych ostatnich należało orzekanie w sprawach o zbrodnie „zagrożonych cięższymi karami” oraz o przestępstwach politycznych. Wcześniej ten model udziału sędziów niezawodowych wprowadzono na mocy przepisów obowiązujących w zaborze austriackim, pruskim, a także na Ziemiach Wschodnich¹¹. Obie te formy udziału obywateli w sądach zostały zniesione na mocy ustawy z dnia 9 kwietnia 1938 r.¹², co było możliwe z uwagi na ich „dekonstytucjonalizację” przez ustawę zasadniczą z 1935 r.¹³. Kolejną ustawą zasadniczą, która zawierała postanowienia dotyczące sędziów niezawodowych, była Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez sejm ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. Zgodnie z treścią art. 49: „Rozpoznawanie i rozstrzyganie spraw w sądach odbywa się z udziałem ławników ludowych z wyjątkiem przypadków określonych w ustawie”.

Obecnie obowiązująca polska konstytucja nie precyzuje, jaką formę ma przybrać udział sędziów niezawodowych, stanowiąc w art. 182: „Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości określa ustawa”¹⁴.

W świetle tego przepisu dopuszczalne jest nawet przywrócenie sądownictwa przysięgłych, chociaż sąd mieszany ma ugruntowaną historię. Pomimo lakonicznej treści powyższego przepisu, zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego ze względu na treść art. 182 nie jest jednak możliwe ani całkowite wyłączenie obywateli z składów orzekających, ani takie zawężenie, by ich udział miał charakter jedynie symboliczny¹⁵.

Ustawą, która przesądza o tym, jaki model ma przyjąć obecnie udział sędziów niezawodowych, jest Prawo o ustroju powszechnych, stanowiąc: „W sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości obywatele biorą udział

⁹ Art. 12 ustawy z dnia 1 grudnia 1961 r. o izbach morskich (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 159).

¹⁰ Dane uzyskane podczas badań przeprowadzonych na potrzeby pracy: K. Girdwojń, *Udział sędziów niezawodowych w rozstrzyganiu spraw karnych. Perspektywa prawnoporównawcza*, Warszawa 2021, s. 415–416.

¹¹ M. Materniak-Pawłowska, *Z dziejów sądów przysięgłych na ziemiach polskich w XIX wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2014, t. LXVI, z. 1, s. 121.

¹² Ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o zniesieniu instytucji sądów przysięgłych i sędziów pokoju (Dz.U. z 1938 r. nr 24, poz. 213).

¹³ S. Waltoś, *Ławnik – czy piąte koło u wozu? w: Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorzcyk, Warszawa 2011, s. 526.

¹⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

¹⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 29 listopada 2005 r., P 16/04. OTK-A 2005, nr 10, poz. 119.

przez uczestnictwo ławników w rozpoznawaniu spraw przed sądami w pierwszej instancji, chyba że ustawy stanowią inaczej¹⁶.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami w sprawach karnych dotyczy to wyłącznie spraw o zbrodnie, które rozpoznają sądy okręgowe. Podstawowym składem w tych sprawach jest jeden sędzia i dwóch ławników, natomiast jeżeli przestępstwo jest zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności – dwóch sędziów zawodowych i trzech ławników. Szerszą kategorię spraw, w których orzekają ławnicy, przewiduje Kodeks postępowania cywilnego (dalej k.p.c.). Poza sprawami z zakresu prawa rodzinnego są to sprawy z zakresu prawa pracy.

Czy polski ławnik jest równy sędziemu?

Prawo o ustroju sądów powszechnych jest ponadto szczególnie istotne z uwagi na określenie pozycji ławników, gdyż stanowi, iż przy rozstrzygnięciu spraw mają oni równe prawa z sędziami i asesorami sądowymi (choć sędzia niezawodowy nie może przewodniczyć rozprawie i naradzie ani też wykonywać czynności sędziego poza rozprawą¹⁷). Osoby pełniące tę funkcję zasiadają za stołem sędziowskim, a ich strojem urzędowym jest toga. Ponieważ ławnik nigdy nie przewodniczy rozprawie, nie może nosić sędziowskiego łańcucha.

Konsekwencją zrównania pozycji ławników z profesjonalnymi członkami składu orzekającego jest zapis, że ławnicy – tak samo jak sędziowie – są niezawisli w zakresie orzekania i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom¹⁸. Oznacza to, że przy orzekaniu powinni się kierować wyłącznie przepisami prawa oraz własnym sumieniem, być bezstronnymi w stosunku do uczestników postępowania, niezależnymi wobec organów (instytucji) pozasądowych oraz samodzielnymi wobec władz i innych organów sądowych. Dodatkowo jest to niezawisłość wewnętrzna oraz niezależność od wpływu czynników politycznych, zwłaszcza partii politycznych¹⁹. Ławnicy, na tej samej zasadzie co sędziowie zawodowi, podlegają wyłączeniu z rozpoznania sprawy, np. gdy są rodzinnie powiązani z jedną ze stron postępowania, zetknęli się wcześniej ze sprawą albo gdy istnieje inna okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego czy ławnika w danej sprawie.

¹⁶ Art. 4 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 334 z późn. zm.); dalej jako p.u.s.p.

¹⁷ Art. 4 § 2 i art. 169 § 2 p.u.s.p.

¹⁸ Należy zaznaczyć, że w przypadku sędziów zawodowych norma ta została wyrażona w Konstytucji, stanowiącej, iż sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom (art. 178 ust. 1), podczas gdy niezawisłość ławników wynika z art. 169 § 1 p.u.s.p.

¹⁹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 czerwca 1998 r., K 3/98.

Ławnik jest zatem równy sędziemu. Co to w praktyce oznacza?

Przyznanie ławnikom pozycji równej z sędziami profesjonalnymi przy rozpoznawaniu spraw oznacza, że osoby pełniące tę funkcję w czasie rozprawy mają prawo zadawać pytania przesłuchiwanym stronom, oskarżonym, świadkom oraz biegłym. Warto jednak zaznaczyć, że przewodniczący składu orzekającego może uchylić pytanie, np. gdy sugeruje ono osobie przesłuchiwanej treść odpowiedzi lub w razie uznania go za niestosowne lub nieistotne. Osoby pełniące tę funkcję mają także równy z sędziami profesjonalnymi głos podczas narady i głosowania nad wyrokiem czy postanowieniem sądu, a zatem taki sam wpływ na jego treść. Stąd też istotne jest, aby ławnik zapoznał się z aktami sprawy.

Z uwagi na to, że orzeczenia zapadają większością głosów i biorąc pod uwagę, że w składach orzekających przewagę liczebną mają ławnicy, mogą oni przegłosować sędziego czy sędziów zawodowych. Przewodniczący składu orzekającego, po przeprowadzeniu narady zbiera głosy, przy czym zaczyna od najmłodszego z ławników, a następnie według ich wieku, a dopiero potem od sędziów profesjonalnych. Podkreślenia wymaga to, że narada sędziowska jest objęta tajemnicą, aby zagwarantować członkom składu orzekającego swobodę wypowiedzania się i głosowania. Każdy z jego członków, który nie zgadza się z wyrokiem, może zgłosić zdanie odrębne. W sprawach karnych ławnicy – w przeciwieństwie do sędziów – zostali zwolnieni z obowiązku uzasadniania swojego *votum separatum*. Ponadto ławnik sporządzający takie uzasadnienie może liczyć na pomoc sędziego profesjonalnego, którego – w razie potrzeby do – tego celu wyznacza przewodniczący wydziału.

Różnice w pozycji ławników w zależności od rodzaju spraw

Różnicę w pozycji ławników w sprawach karnych oraz rodzinnych i z zakresu prawa pracy stanowi reguła dotycząca niezmienności składów orzekających. W tej pierwszej kategorii spraw od jej początku do ogłoszenia wyroku muszą w niej uczestniczyć ci sami sędziowie oraz ławnicy i muszą być obecni podczas każdej rozprawy. W sprawach cywilnych skład sądu – co dotyczy zarówno sędziów jak i ławników – może ulegać zmianom, jednak wyrok może być wydany tylko przez te same osoby, które uczestniczyły w rozprawie bezpośrednio poprzedzającą wydanie wyroku.

Jak wybierani są ławnicy? Kto może zostać ławnikiem?

Wybór ławników należy do zadań rad gmin i odbywa się w głosowaniu tajnym. Powinien być przeprowadzony najpóźniej w październiku roku kalendarzowego, w którym upływa kadencja osób dotychczas pełniących tę funkcję²⁰.

²⁰ Art. 160 § 1 i art. 163 § 1 p.u.s.p. Obecna kadencja ławników potrwa do końca 2027 r., ale dość często odbywają się wybory uzupełniające ławników.

Ławnikiem może zostać osoba spełniająca łącznie wymienione niżej warunki²¹.

- ◆ Posiadanie polskiego obywatelstwa oraz korzystanie z pełni praw cywilnych i obywatelskich.
- ◆ Nieskazitelný charakter. Warunek ten jest tożsamy z tym, który jest stawiany sędziom profesjonalnym. Poza uczciwością, pracowitością i sumiennością osoba taka powinna charakteryzować się: zrównoważeniem, odwagą, samokrytycyzmem, otwartością intelektualną, wewnętrznym poczuciem niezależności, umiejętnością dyskursywnego rozumowania oraz skłonnością do rozumnego kompromisu²². Z pewnością przeszkodą do wyboru osoby na funkcję ławnika jest jej wcześniejsza karalność. Stąd też do karty zgłoszenia kandydata na ławnika należy dołączyć informację z Krajowego Rejestru Karnego dotyczącą kandydata oraz jego oświadczenie, że nie jest prowadzone przeciwko niemu postępowanie o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe. Ponadto o kandydatach na ławników rada gminy właściwa do dokonania wyboru zasięga informacji od komendanta wojewódzkiego Policji albo Komendanta Stołecznego Policji, którzy udostępniają ewentualne dane zawarte w policyjnych systemach informatycznych, dotyczące informacji o skazaniu za wykroczenia drogowe z centralnej ewidencji kierowców czy też informacje o wykroczeniach przeciwko mieniu, gromadzone w policyjnym „rejestrze wykroczeń”. Ponadto do karty zgłoszenia kandydata na ławnika musi być dołączone oświadczenie, że osoba ta nie jest lub nie była pozbawiona władzy rodzicielskiej, a także że władza ta nie została wobec niej ograniczona ani zawieszona.
- ◆ Wiek w dniu wyborów 30–70 lat.
- ◆ Stan zdrowia, który pozwoli ławnikowi na pełnienie obowiązków. Stąd też osoba kandydująca na to stanowisko musi przedstawić (uzyskane na własny koszt) zaświadczenie lekarskie wystawione przez lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, stwierdzające brak przeciwwskazań do wykonywania funkcji ławnika.
- ◆ Posiadanie co najmniej wykształcenia średniego lub średniego branżowego. Dodatkowo od ławników orzekających w sprawach z zakresu prawa pracy wymaga się szczególnej znajomości spraw pracowniczych.
- ◆ Zamieszkiwanie, zatrudnienie lub prowadzenie działalności gospodarczej w miejscu kandydowania od co najmniej roku.

Poza wyborem osób na funkcje ławników do kompetencji rady gminy należy także stwierdzenie obligatoryjnego wygaśnięcia mandatu osoby pełniącej tę funkcję. Ma to miejsce w przypadku zrzeczenia się mandatu, a także prawomocnego skazania za przestępstwo bądź wykroczenie, w tym również za przestępstwo lub wykroczenie skarbowe. Oznacza to, że w przypadku wykroczeń, np. drogowych, skutku takiego nie będzie rodzic ukaranie sprawcy wykroczenia mandatem karnym.

²¹ Art. 158 § 1 p.u.s.p.

²² S. Dąbrowski, A. Łazarska w: *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. A. Górski, Warszawa 2013, s. 281.

Kto nie może być ławnikiem?

Niedopuszczalny jest wybór na funkcje ławnika osób wykonujących zawody związane z szeroko rozumianym wymiarem sprawiedliwości, tj.

- ◆ zatrudnionych w sądach oraz w prokuraturze; poza sędziami i prokuratorami będzie to dotyczyć referendarzy sądowych, asystentów sędziów i prokuratorów oraz innych pracowników;
- ◆ wchodzących w skład organów, od których orzeczenia można żądać skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego, np. członków samorządowego kolegium odwoławczego czy sądów oraz komisji dyscyplinarnych;
- ◆ adwokatów, radców prawnych oraz aplikantów tych zawodów;
- ◆ funkcjonariuszy Policji oraz innych osób zajmujących stanowiska związane ze ściganiem przestępstw i wykroczeń, a także funkcjonariuszy Służby Więziennej.

Z możliwości bycia ławnikiem są także wyłączeni duchowni, radni gminy, powiatu i województwa, a także w odniesieniu do sądów powszechnych – żołnierze w czynnej służbie wojskowej²³.

Czy można samodzielnie zgłosić swoją kandydaturę na ławnika?

Obowiązujące przepisy nie pozwalają osobom chętnym do pełnienia tej funkcji na samodzielne zgłoszenie swojej kandydatury²⁴. Uprawnienie takie mają natomiast: prezesi właściwych sądów, stowarzyszenia, inne organizacje społeczne i zawodowe (z wyjątkiem partii politycznych) oraz co najmniej pięćdziesięciu obywateli mających czynne prawo wyborcze, zamieszkujących stale na terenie gminy dokonującej wyboru²⁵. Zgłoszenie kandydata na ławnika wymaga, rzecz jasna, zgody zainteresowanego, co musi potwierdzić własnoręcznym podpisem na karcie zgłoszenia kandydata na ławnika. Podpis jest dodatkowo potwierdzeniem prawdziwości informacji zawartych w dokumencie, w którym – poza danymi osobowymi i kontaktowymi kandydata powinny się znaleźć informacje o jego wykształceniu, statusie i wykonywanym zawodzie.

²³ Art. 159 § 1 p.u.s.p.

²⁴ Karta zgłoszenia kandydata na ławnika jest dostępna na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/formularz-dotyczac-zgłaszania-kandydatow-na-lawnikow>. Obecnie trwają prace nad jej uproszczeniem.

²⁵ Art. 162 p.u.s.p.

Sprawdzenie, czy kandydaci spełniają warunki uprawniające do pełnienia funkcji ławnika, należy do zadań zespołu powołanego przez radę gminy, który następnie przedstawia jej swoją opinię o zgłoszonych kandydatach. Po przeprowadzeniu wyborów, zawiadomienie o wyborze wręcza wybranym osobom prezes właściwego sądu rejonowego lub okręgowego, a następnie odbiera od nich ślubowanie. Jego złożenie jest warunkiem wpisania na listę ławników, którzy mogą być wyznaczani do składów orzekających w danym sądzie, oraz wydania legitymacji.

Dodatkowo w formularzu powinny być przedstawione motywy kandydowania na tę funkcję, informacje dotyczące ewentualnego wcześniejszego jej pełnienia czy doświadczenie w pracy społecznej (np. członkostwo w organizacjach społecznych). W karcie zgłoszenia należy ponadto wskazać sąd, do orzekania w którym proponowany jest kandydat. Warto bowiem zaznaczyć, że nie można pełnić funkcji ławnika jednocześnie w więcej niż jednym sądzie. Jeżeli kandydat jest proponowany do orzekania w sprawach z zakresu prawa pracy, dokument powinien zawierać zwięzłe uzasadnienie potwierdzające szczególną znajomość spraw pracowniczych²⁶.

Kadencja ławników trwa cztery lata kalendarzowe i następujące po roku, w którym dokonano wyboru, jednak obowiązujące przepisy przewidują, że po upływie kadencji osoba pełniąca tę funkcję może brać udział jedynie w rozpoznawaniu sprawy rozpoczętej wcześniej z jej udziałem, do czasu jej zakończenia. Ławnicy mogą być wyznaczani do spraw do dwunastu dni w ciągu roku, chyba że prezes sądu zwiększy liczbę dni dla poszczególnych osób. Może to jednak mieć miejsce z ważnych przyczyn, szczególnie z uwagi na konieczność zakończenia rozprawy z udziałem konkretnego ławnika. Ponadto zadaniem prezesa sądu jest takie ustalenie zasad korzystania z list ławników przez poszczególne wydziały sądu, by zapewnić ich równomierny udział w czynnościach²⁷.

Co przysługuje ławnikowi?

Ławnikowi z tytułu pełnionej funkcji przysługują wymienione niżej uprawnienia²⁸.

- ◆ Zwolnienie przez pracodawcę od pracy na czas wykonywania czynności orzeczniczych w sądzie. Zawiadomienie pracodawcy o terminie rozpraw jest obowiązkiem pracowników sądu, a osoba pełniąca tę funkcję zachowuje prawo do świadczeń wynikających ze stosunku pracy, z wyjątkiem prawa

²⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu postępowania z dokumentami złożonymi radom gmin przy zgłaszaniu kandydatów na ławników oraz wzoru karty zgłoszenia (Dz.U. z 2024 r. poz. 1474).

²⁷ Art. 163 – art. 165 p.u.s.p.

²⁸ Art. 172 – 174 p.u.s.p.

do wynagrodzenia. Dotyczy to: świadczeń wyrównawczych, odpraw, wypłat z zysku pracodawcy, świadczeń odszkodowawczych, deputatów czy nagród.

- ◆ Rekompensata pieniężna za czas wykonywania czynności w sądzie, tj. za udział w rozprawie lub posiedzeniu oraz w naradzie nad wyrokiem, za sporządzenie uzasadnienia lub uczestnictwo w posiedzeniu rady ławniczej, jeżeli osoba wykonująca tę funkcję została do niej wybrana. Jej wysokość została ustawowo ustalona na poziomie 2,64% podstawy ustalenia wynagrodzenia zasadniczego sędziego i aktualnie wynosi około **212,21** zł brutto.
- ◆ Ryczałt na pokrycie kosztów dojazdu do sądu środkami komunikacji miejskiej w celu wykonywania czynności w sądzie w wysokości 0,25% podstawy ustalenia wynagrodzenia zasadniczego sędziego, o której mowa w art. 91 § 1c (obecnie to kwota **20,10** zł).
- ◆ Diety oraz zwrot kosztów przejazdu i noclegu dla ławników zamieszkujących poza siedzibą sądu (według zasad ustalonych w tym zakresie dla sędziów).

Konsekwencją zrównania pozycji ławników z sędziami profesjonalnymi jest przyznanie im również szczególnej ochrony – jako funkcjonariuszom publicznym²⁹. Obowiązujące przepisy, w tym Kodeksu karnego, przyznają im dodatkową ochronę, przykładowo wprowadzając odrębne typy przestępstw, np. czynnej napaści na ławnika, czy przewidując wyższe ustawowe zagrożenie karą, np. za naruszenie nietykalności cielesnej osoby pełniącej tę funkcję³⁰.

17

Ławnicy, tak samo jak sędziowie, jeżeli wymaga tego sprawa, w której orzekają, mają dostęp (w kancelarii tajnej) do informacji niejawnych, a więc opatrzonych klauzulami „tajne”, „ściśle tajne”, „poufne” i „zastrzeżone”, bez konieczności przeprowadzenia postępowania sprawdzającego przewidzianego w ustawie³¹. Niezależnie od rodzaju sprawy osoby pełniące funkcję ławnika są zobowiązane do zachowania w tajemnicy informacji o sprawie, o której uzyskali wiedzę poza jawną rozprawą. Obowiązek ten trwa także po wygaśnięciu mandatu.

Czy ławnika można odwołać?

Rada gminy, która dokonała wyboru ławnika, może odwołać go z tej funkcji na wniosek prezesa właściwego sądu.

- ◆ Jeżeli jest on niezdolny do wykonywania obowiązków (np. z powodów zdrowotnych). Jeżeli przeszkoda ta ma charakter trwały, osoba pełniąca tę funkcję powinna poinformować o tym prezesa sądu, a nawet rozważyć złożenie rezygnacji.

²⁹ Art. 115 § 13 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 17) – dalej jako k.k.

³⁰ Por. art. 148 § 3, art. 222, art. 224 § 2, art. 226 § 1 k.k.

³¹ Art. 169 § 3 w zw. z art. 85 § 4 p.u.s.p.

- ◆ W razie niewykonywania przez ławnika obowiązków. Podstawowym obowiązkiem jest udział w rozprawach i posiedzeniach, do których został wyznaczony i o terminach których powinien być zawiadamiany z co najmniej 7-dniowym wyprzedzeniem (a tylko wyjątkowo w terminie krótszym). Jeżeli ławnik nie może stawić się w sądzie, powinien niezwłocznie zawiadomić o tym prezesa sądu ze wskazaniem powodów oraz przedstawić dowód na usprawiedliwienie nieobecności. Przewodniczący składu orzekającego ma obowiązek zawiadomić prezesa sądu o każdej sytuacji nieusprawiedliwionej nieobecności ławnika, a dodatkowo może o tym poinformować radę ławniczą. Za niewykonanie obowiązków uznaje się również odmowę podjęcia obowiązków w konkretnej sprawie³².
- ◆ W przypadku zachowania ławnika godzącego w powagę sądu. Za takie uznaje się wszelkie zachowania w czasie wykonywania obowiązków ławnika, ale także zachowania w życiu publicznym lub prywatnym, które nie licują z powagą sądu i ławnika, narażają sąd na utratę autorytetu lub powagi wymaganej przy sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości³³.

Ponadto w czasie trwania kadencji nie powołuje się ławnika do pełnienia obowiązków, jeżeli ujawniły się okoliczności, które nie pozwalały na jego wybór. Może to być związane z ujawnieniem się faktu, że osoba została wybrana na ławnika pomimo niespełniania ustawowych kryteriów. Skutek taki będzie rodzić także wszczęcie przeciwko osobie pełniącej tę funkcję postępowania karnego, jeżeli zarzucono jej popełnienie przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe. W takiej sytuacji prokurator prowadzący lub nadzorujący postępowanie ma obowiązek powiadomić prezesa właściwego sądu. Ostatnim z powodów, dla których nie powołuje się ławnika do składu orzekającego jest wszczęcie postępowania o odwołanie ławnika – do czasu podjęcia przez radę gminy uchwały w tej sprawie³⁴.

Czym jest rada ławnicza?

Każda z osób wybranych na funkcję ławnika ma możliwość udziału w pracach rady ławniczej. Jest to organ samorządowy ławników, który obowiązkowo musi być powołany w każdym z sądów rejonowych oraz okręgowych i który stanowi reprezentację osób wybranych do danego sądu. Podczas pierwszego zebrania ławników, zwykle zwoływanego przez prezesa sądu, w którym biorą udział wszystkie osoby, które uzyskały mandat, wybierani są członkowie rady, jej przewodniczący oraz dwóch zastępców. Skład rady ma być reprezentatywny dla wydziałów sądu i powinien liczyć od ośmiu do dwudziestu ławników.

Kolejne posiedzenia rady są zwoływane przez jej przewodniczącego w razie potrzeby (ale nie rzadziej niż raz na kwartał), na wniosek co najmniej 1/3 członków rady oraz na żądanie prezesa sądu.

³² Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz, red. A. Górski, Warszawa 2013.

³³ Tamże.

³⁴ Art. 166 i 167 p.u.s.p.

Do zadań rady ławniczej należy³⁵:

- ◆ reprezentowanie wszystkich ławników w sądzie;
- ◆ współdziałanie z prezesem sądu w zakresie sporządzania list ławników do poszczególnych wydziałów sądu, w ustalaniu przez niego terminów i tematyki narad sędziowsko-ławniczych, w podjęciu działań zmierzających do odwołania z funkcji ławnika;
- ◆ podejmowanie działań umożliwiających podnoszenie poziomu pracy wykonywanej przez ławników, w tym przedstawianie prezesowi sądu propozycji dotyczących potrzeb szkoleniowych, np. zakresu tematycznego i form szkolenia ławników;
- ◆ wydawanie opinii w sprawach przedłożonych przez prezesa sądu;
- ◆ opracowanie projektu regulaminu pracy rady;
- ◆ przekazywanie prezesowi sądu oraz rzecznikowi prasowemu sądu, na ich prośbę, informacji o działalności ławników.

Dr hab. Katarzyna Girdwoyń
Uniwersytet Warszawski

³⁵ Art. 175 p.u.s.p. oraz Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 stycznia 2006 r. w sprawie sposobu wyboru, składu i struktury organizacyjnej, trybu działania oraz szczegółowych zadań rady ławniczej (Dz.U. z 2006 r. nr 23, poz. 174).

JESTEM ŁAWNIKIEM W SPRAWACH KARNYCH

Jednym z rodzajów spraw sądowych, w których obok sędziów orzekają ławnicy, są sprawy karne. Rozstrzyga się w nich, czy osoba wskazana w akcie oskarżenia popełniła zarzucone jej przestępstwo. W przypadku potwierdzenia decyduje się o jej odpowiedzialności karnej, m.in. poprzez wymierzenie kary lub środków karnych.

Sprawy karne z udziałem ławników rozpoznawane są na rozprawie. Zasady, reguły i przebieg rozprawy określone są w Kodeksie postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 r. (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 46) – dalej k.p.k.

W jakich sprawach karnych będę brał udział?

- ◆ Przed sądem okręgowym w sprawach o **zbrodnie**, np. szpiegostwo, zabójstwo, zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem, rozbój z użyciem niebezpiecznego przedmiotu, spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, przemyt znacznej ilości narkotyków.

W takich sprawach sąd orzeka w składzie **jednego sędziego i dwóch ławników**, a w przypadku przestępstw, za które ustawa przewiduje karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka w składzie **dwóch sędziów i trzech ławników**³⁶.

- ◆ Przed sądem rejonowym i sądem okręgowym w sprawach, w których ze względu na szczególną zawziętość sprawy lub jej wagę sąd pierwszej instancji postanowił o jej rozpoznaniu w składzie ławniczym. Są to sprawy o występki, np. kradzież, oszustwo, wypadek komunikacyjny, bójka, pobicie.

W takich sprawach sąd orzeka w składzie **jednego sędziego i dwóch ławników**³⁷.

Dlaczego mój udział w tych sprawach jest tak ważny?

Przy rozstrzyganiu spraw karnych, spraw ludzkich, często niezwykle dramatycznych, oprócz oceny *stricte* prawnej przed składem orzekającym stoi osąd wartościujący, oparty na tym, co na dany temat mówi kultura, co mówi społeczeństwo, jakie są emocje społeczne związane z problemem, czyli po prostu to wszystko, co pozwala nadać sens danej sprawie czy zrozumieć sens danej sytuacji.

Studia prawnicze ani żadne inne konkretne studia gotowej wiedzy dać nie mogą. Umiejętność rozumienia sensu wydarzeń, spraw i problemów to coś, co współdzielią zwykli ludzie. Ławnik jest właśnie po to, żeby reprezentował ten punkt widzenia. Reprezentował nie to, jak daną sytuację rozumie i definiuje zawodowy

³⁶ Art. 28 § 2 i 4 k.p.k.

³⁷ Art. 28 § 3 k.p.k.

prawnik, ale jak definiuje taką sytuację społeczeństwo. Sprawy o tak poważnym ciężarze gatunkowych jak zbrodnie lub zawiłe sprawy o występki rzadko są jednoznaczne. Wymagają spojrzenia z różnych perspektyw, zrozumienia wielu punktów widzenia. Stąd pogląd na sprawę, jaki wnosi ławnik, jest istotny.

Jak zostanę wybrany do składu orzekającego w sprawie?

Sprawy są przydzielane losowo przez system informatyczny – tzw. System Losowego Przydziału Spraw. Sędziowie i ławnicy nie mają wpływu na to, do jakiej sprawy zostaną przydzieleni. Może okazać się, że będziesz orzekał w sprawie o zabójstwo, skomplikowane oszustwo czy przestępstwa popełniane przez zorganizowane grupy przestępcze.

Kim jest ławnik dodatkowy?

W sprawach karnych obowiązuje zasada niezmienności składu orzekającego. Oznacza, że orzeczenie sądu może być wydane tylko przez ten skład orzekający (tych samych sędziów i ławników), który uczestniczył w toku całej rozprawy. Jeżeli członek składu orzekającego nie może dalej uczestniczyć w rozprawie, np. z uwagi na stan zdrowia, rozpoczyna się ją w nowym składzie od początku. Niestety w niektórych przypadkach wiąże się to z koniecznością powtórzenia wielu czynności dowodowych, np. ponownego przesłuchania świadków.

W sprawie, w której istnieje prawdopodobieństwo, że będzie trwać dłuższy czas, prezes sądu może zarządzić przydzielenie do sprawy dodatkowego ławnika. W razie potrzeby można przydzielić dwóch ławników dodatkowych wskazując kolejność, w której będą oni wstępować do udziału w naradzie i głosowaniu.

Ławnik dodatkowy bierze udział w naradzie i głosowaniu, jeżeli jeden z ławników nie może uczestniczyć w rozprawie.

W trakcie rozprawy ławnik dodatkowy zajmuje miejsce za stołem sędziowskim. Słucha tego, co dzieje się na rozprawie, zadaje pytania, aby w razie konieczności zastąpić ławnika wyznaczonego do sprawy.

Czy mogę zostać wyłączony ze sprawy?

Ławnik jest z mocy prawa wyłączony od udziału w sprawie, gdy³⁸:

- 1) sprawa dotyczy go bezpośrednio – po prostu nie można orzekać we własnej sprawie;
- 2) jest małżonkiem: strony (oskarżonego, oskarżyciela publicznego lub posiłkowego), pokrzywdzonego, obrońcy, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego albo pozostaje we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób;
- 3) jest krewnym (np. matką/ojcem, babcią/dziadkiem, córką/synem, wnuczką/wnukiem) lub powinowatym w linii prostej (np. teściową, teściem, synową/zięciem), a w linii bocznej aż do stopnia

³⁸ Art. 40 k.p.k.

pomiędzy dziećmi rodzeństwa osób wymienionych w pkt 2 (np. siostra/brat – również przyrodni, szwagierka/szwagier, siostrzenica/siostrzeniec, bratanica/bratanek), albo jest związany z jedną z tych osób węzłem przysposobienia, opieki lub kurateli;

- 4) był świadkiem czynu, o który sprawa się toczy, albo w tej samej sprawie był przesłuchany w charakterze świadka lub występował jako biegły;
- 5) brał udział w sprawie jako prokurator, obrońca, pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy strony, albo prowadził postępowanie przygotowawcze;
- 6) brał udział w wydaniu orzeczenia, które zostało uchylone;
- 7) prowadził mediację.

Powody wyłączenia trwają mimo ustania małżeństwa, wspólnego pożycia, przysposobienia, opieki lub kurateli.

Ławnik ulega też wyłączeniu ze sprawy, jeżeli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności w danej sprawie³⁹. Chodzi o różne sytuacje rodzące w konkretnej sprawie uzasadnione wątpliwości co do bezstronności sądu (np. dalszy stopień pokrewieństwa albo powinowactwa, utrzymywanie kontaktów towarzyskich lub zawodowych ze stroną postępowania, prywatne poglądy i przekonania ujawnione publicznie, orzekanie w innej sprawie na podstawie tego samego materiału dowodowego).

Orzekanie w takiej sytuacji stanowi bezwzględną lub względną przyczynę odwoławczą i prowadzi lub może prowadzić do uchylenia zaskarżonego wyroku.

Dlatego tak ważne, w przypadku pojawienia się wątpliwości, czy orzekać w danej sprawie, jest złożenie pisemnego oświadczenia o wyłączeniu ze sprawy.

Jak przygotować się do rozprawy?

Każda sprawa po wpłynięciu do sądu, a następnie do wydziału karnego, jest rejestrowana pod numerem, zwanym sygnaturą sprawy. Zakładane są akta. Nadal funkcjonują w formie papierowej.

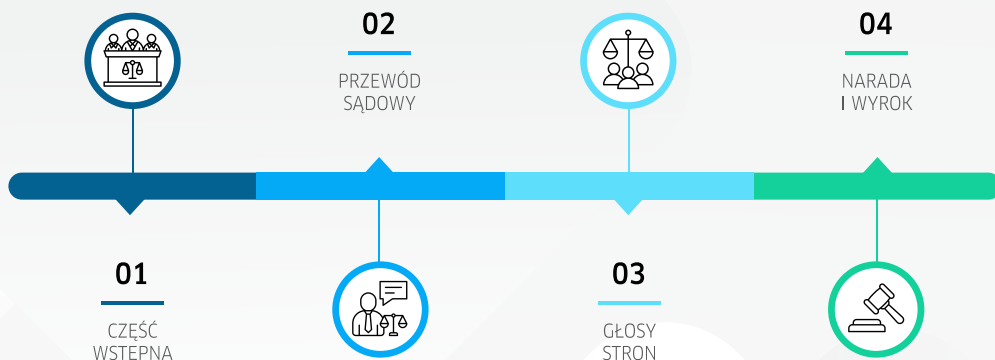
Akta sprawy zawierają m.in. materiał dowodowy (np. protokoły: wyjaśnień podejrzanego, zeznań świadków, przeszukania, oględzin rzeczy, miejsca lub osób, opinie biegłych), zebrany przez prokuratora w toku śledztwa lub dochodzenia, oraz akt oskarżenia. Mogą liczyć od jednego do kilkuset tomów, a każdy tom akt liczy 200 kart.

Przed rozprawą ławnik ma obowiązek zapoznać się z aktami sprawy. W tym celu powinien pójść do sekretariatu wydziału w ustalonym wcześniej terminie. W niektórych sądach ławnicy mogą zapoznać się z aktami w przeznaczonych do tego pomieszczeniach.

³⁹ Art. 41 k.p.k.

Sędzia przewodniczący składu orzekającego, przed rozpoczęciem rozprawy, również udziela ławnikom informacji na temat sprawy. Odpowiada na ich pytania. Tłumaczy zagadnienia prawne uregulowane w Kodeksie postępowania karnego, Kodeksie karnym lub innych ustawach.

PRZEBIEG ROZPRAWY KARNEJ

Sędzia przewodniczący składu orzekającego kieruje rozprawą i czuwa nad jej prawidłowym przebiegiem, tak aby zostały na niej wyjaśnione wszystkie istotne okoliczności sprawy⁴⁰.

1.

Rozprawa karna rozpoczyna się od **wywołania sprawy**. Protokolant zaprasza na salę sądową uczestniczące w rozprawie osoby, a także publiczność. Osoby pozbawione wolności doprowadzane są przez policję sądową.

Przebieg rozprawy utrwalany jest przez spisanie protokołu. Protokół sporządza pracownik sekretariatu. Przebieg czynności może być utrwalony ponadto za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk. Należy o tym poinformować przed uruchomieniem urządzenia⁴¹.

Następnie przewodniczący składu orzekającego⁴² **sprawdza obecność** wezwanych i zawiadomionych osób. W rozprawie karnej biorą udział: oskarżyciel publiczny, którym najczęściej jest prokurator, oskarżyciel posiłkowy, pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego, oskarżony oraz jego obrońca. Na rozprawę stawiają się także: świadkowie, biegli, specjaliści, tłumacze.

Po sprawdzeniu obecności przewodniczący zarządza opuszczenie sali rozpraw przez świadków. Biegli pozostają na sali, jeżeli przewodniczący nie zarządzi inaczej. Pokrzywdzony może wziąć udział w rozprawie,

⁴⁰ Art. 366 § 1 k.p.k.

⁴¹ Art. 144 k.p.k., art. 147 k.p.k.

⁴² Art. 381 k.p.k.

jeżeli się stawi, i pozostać na sali, choćby miał składać zeznania jako świadek. W tym wypadku sąd przesłuchuje go w pierwszej kolejności⁴³.

Następnie sędzia przewodniczący składu orzekającego pyta obecne strony i ich pełnomocników lub obrońców czy składają **wnioski**. Zaczyna od swojej prawej strony – najpierw kieruje pytanie do oskarżyciela publicznego, następnie pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego, oskarżyciela posiłkowego i kończy na obrońcy oraz oskarżonym.

Wnioski mogą dotyczyć m.in.:

- ◆ odroczenia rozprawy na inny termin, bo np. nie stawiła się osoba, której obecność wnioskujący uznaje za konieczną, lub z uwagi na potrzebę zapoznania się z aktami sprawy;
- ◆ wyznaczenia pełnomocnika lub obrońcy;
- ◆ zawieszenia postępowania, np. z uwagi na stan zdrowia oskarżonego;
- ◆ skierowania sprawy na posiedzenie w przedmiocie umorzenia postępowania;
- ◆ przekazania sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia;
- ◆ skierowania sprawy do postępowania mediacyjnego.

2.

Przewód sądowy⁴⁴ rozpoczyna się od zwięzłego przedstawienia przez oskarżyciela zarzutów oskarżenia, zawartych w akcie oskarżenia, tj. wskazania komu i co konkretnie się zarzuca. Jeżeli w rozprawie nie bierze udziału oskarżyciel, sędzia przewodniczący dokonuje zwięzłego przedstawienia zarzutów oskarżenia. Jeśli oskarżony lub jego obrońca wniósł odpowiedź na akt oskarżenia, przewodniczący informuje o jej treści.

Jeżeli oskarżony bierze udział w rozprawie, przewodniczący składu orzekającego poucza go o jego prawach i obowiązkach. Informuje o prawie składania wyjaśnień, odmowy wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, składania wniosków dowodowych i konsekwencjach nieskorzystania z tego uprawnienia. Pyta oskarżonego, czy przyznaje się do zarzucanego mu czynu oraz czy chce złożyć wyjaśnienia i jakie⁴⁵. Jeżeli oskarżony będzie chciał złożyć wyjaśnienia i odpowiadać na pytania, również ławnicy mogą mu te pytania zadać. Oskarżony może jednak milczeć. Nie powoduje to dla niego negatywnych konsekwencji. Nie stanowi dowodu winy. Po prostu oskarżony nie ma obowiązku dowodzenia swej niewinności ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść.

Po przesłuchaniu oskarżonego przewodniczący poucza go o prawie zadawania pytań osobom przesłuchiwanym oraz składania wyjaśnień co do każdego dowodu przeprowadzonego na rozprawie.

Następnie rozpoczyna się **postępowanie dowodowe**.

⁴³ Art. 384 k.p.k.

⁴⁴ Art. 385 k.p.k.

⁴⁵ Art. 386 k.p.k.

Dowody przeprowadza się na wniosek stron albo z urzędu. Dowody wskazujące na winę oskarżonego wymienione są w akcie oskarżenia. W pierwszej kolejności przeprowadza się dowody oskarżenia, a następnie obrony.

W trakcie rozprawy strony postępowania oraz pełnomocnicy i obrońcy mogą składać wnioski dowodowe ustnie do protokołu lub na piśmie do akt sprawy.

To skład orzekający decyduje, jakie dowody przeprowadzić, a jakie oddalić.

Skład orzekający w toku postępowania dowodowego może m.in.:

- ◆ przesłuchać świadków,
- ◆ wysłuchać ustnej opinii biegłych,
- ◆ dopuścić dowód z pisemnej opinii biegłego/biegłych,
- ◆ konfrontować ww.,
- ◆ dokonywać oględzin osób, miejsca, rzeczy,
- ◆ przeprowadzić eksperyment procesowy, np. z przebiegu zdarzenia,
- ◆ zarządzić wywiad środowiskowy na temat dotychczasowego życia oskarżonego.

Skład orzekający może również dopuścić dowód z urzędu, czyli zdecydować o konieczności uzupełnienia zebranego materiału dowodowego i w tym celu np. wezwać świadka, mimo że nie wnioskował o to ani oskarżyciel, ani obrona. Ławnik również może wyjść z taką inicjatywą i zaproponować pozostałym członkom składu orzekającego przeprowadzenie dowodu, który według niego pozwoli wyjaśnić sprawę.

Po przeprowadzeniu dowodów dopuszczonych w sprawie przewodniczący zapytuje strony, czy wnoszą o uzupełnienie postępowania dowodowego i w razie odpowiedzi przeczącej **zamyka przewód sądowy**⁴⁶.

Co jeszcze powinienem wiedzieć o postępowaniu dowodowym?

Strony, pełnomocnicy i obrońcy mogą składać wnioski dowodowe. We wniosku dowodowym powinni podać oznaczenie dowodu oraz okoliczności, które mają być udowodnione. Mogą także określić sposób przeprowadzenia dowodu. Wniosek dowodowy może zmierzać do wykrycia lub oceny właściwego dowodu⁴⁷.

Sąd oddala wniosek dowodowy (czyli go nie uwzględnia), jeżeli⁴⁸:

- ◆ przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne (np. przesłuchanie świadka, który skorzystał z prawa do odmowy składania zeznań; przesłuchanie obrońcy, co do faktów, o których dowiedział się, prowadząc sprawę; przesłuchanie duchownego, co do faktów, o których dowiedział się na spowiedzi);

⁴⁶ Art. 405 k.p.k.

⁴⁷ Art. 169 k.p.k.

⁴⁸ Art. 170 k.p.k.

- ◆ okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy;
- ◆ dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności (np. przeprowadzenie oględzin miejsca wypadku po upływie roku od zdarzenia);
- ◆ dowodu nie da się przeprowadzić (np. przesłuchać zmarłego świadka);
- ◆ wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania;
- ◆ wniosek dowodowy został złożony po zakreślonym przez organ procesowy terminie, o którym strona składająca wniosek została zawiadomiona.

Każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się i złożyć zeznania. Od tej zasady istnieją wyjątki⁴⁹.

Osoba najbliższa dla oskarżonego może odmówić zeznań. Prawo odmowy zeznań trwa mimo ustania małżeństwa lub przysposobienia. Prawo odmowy zeznań przysługuje także świadkowi, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem. Ponadto świadek może uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Można zwolnić od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania również osobę pozostającą z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym, jeżeli osoba taka wnosi o zwolnienie.

Sąd umożliwia osobie przesłuchiwanej swobodne wypowiedzenie się na temat sprawy. Następnie można zadawać pytania zmierzające do uzupełnienia lub wyjaśnienia wypowiedzi.

Nie wolno zadawać pytań sugerujących treść odpowiedzi. Pytania nie mogą dotyczyć życia seksualnego świadka, chyba że jest to niezbędne dla rozstrzygnięcia sprawy. Niedopuszczalne jest wpływanie na wypowiedzi za pomocą przymusu lub groźby bezprawnej, stosowanie hipnozy albo środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej, albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem⁵⁰.

Nie wolno odczytywać oskarżonemu jego zeznań złożonych poprzednio w charakterze świadka. Wolno odczytywać jedynie protokoły jego wcześniejszych wyjaśnień.

Dowodu z wyjaśnień oskarżonego lub z zeznań świadka nie wolno zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych⁵¹.

⁴⁹ Art. 182 k.p.k., art. 183 k.p.k., art. 185 k.p.k.

⁵⁰ Art. 171 k.p.k.

⁵¹ Art. 174 k.p.k.

3.

Po zamknięciu przewodu sądowego przewodniczący **udziela głosu stronom, ich przedstawicielom oraz przedstawicielowi społecznemu**. Głos zabierają w następującej kolejności: oskarżyciel publiczny, oskarżyciel posiłkowy, oskarżyciel prywatny, przedstawiciel społeczny, obrońca oskarżonego i oskarżony. Przedstawiciele procesowi stron zabierają głos przed stronami. Jeżeli oskarżyciel ponownie zabiera głos, należy również udzielić głosu obrońcy i oskarżonemu⁵².

Głosy końcowe są podsumowaniem rozprawy oraz przeprowadzonego na niej materiału dowodowego. Każdy z zabierających głos ma prawo do swobodnej wypowiedzi, podczas której odnosi się całościowo do przebiegu postępowania i argumentów strony przeciwnej. To moment, kiedy dowiadujemy się, jak ostatecznie każda z tych osób widzi całą sprawę i co jest w niej dla niej kluczowe.

4.

Po wysłuchaniu głosów końcowych sąd niezwłocznie przystępuje do **narady**. Skład orzekający powinien pozostać pod wrażeniem głosów końcowych. Mieć w pamięci dopiero co wygłoszone argumenty. Narada odbywa się w pokoju narad lub na sali sądowej. Podczas narady i głosowania oprócz członków składu orzekającego może być obecny jedynie protokolant, chyba że przewodniczący uzna jego obecność za zbędną.

Naradą kieruje sędzia przewodniczący składu orzekającego. Jest to czas na wymianę argumentów, ocenę zebranego materiału dowodowego i wypracowanie wspólnego rozstrzygnięcia. Podczas narady przewodniczący wyjaśnia ławnikom stan prawny sprawy.

Pamiętaj, że stanowisko ławnika jest tak samo ważne jak sędziego. Argumenty i wątpliwości wszystkich członków składu orzekającego, w tym Twoje, powinny być wzięte pod uwagę i omówione.

Jeżeli w trakcie obrad skład orzekający dojdzie do wniosku, że konieczne jest np. uzupełnienie postępowania dowodowego lub zmiana kwalifikacji czynu, wznawia przewód sądowy i prowadzi sprawę dalej aż do zamknięcia przewodu sądowego⁵³.

Po zakończeniu narady skład orzekający przystępuje do głosowania. Narada i **głosowanie nad wyrokiem** odbywają się osobno co do winy i kwalifikacji prawnej czynu, co do kary, co do środków karnych, co do przepadku, co do środków kompensacyjnych oraz co do pozostałych kwestii. Po naradzie przewodniczący zbiera głosy, poczynając od najmłodszego, najpierw od ławników według ich wieku,

⁵² Art. 406 k.p.k.

⁵³ Art. 409 k.p.k.

następnie od sędziów według ich starszeństwa służbowego. Sam głosuje ostatni. Sprawozdawca, jeżeli nie jest przewodniczącym, głosuje pierwszy⁵⁴.

Wyrok zapada większością głosów. Jeżeli zdania tak się podzielią, że żadne nie uzyska większości, zdanie najmniej korzystne dla oskarżonego przyłącza się do zdania najbardziej zbliżonego, aż do uzyskania większości. Sędzia, który głosował przeciwko uznaniu oskarżonego za winnego, może wstrzymać się od głosowania nad dalszymi kwestiami. Wówczas głos tego sędziego przyłącza się do zdania najprzychylniejszego dla oskarżonego⁵⁵.

Jeżeli członek składu orzekającego, również ławnik, nie zgadza się ze stanowiskiem większości składu może złożyć zdanie odrębne, tzw. **votum separatum**. Jest to oświadczenie ujawniane w treści wyroku przy podpisie złożonym na orzeczeniu przez umieszczenie wzmianki np. „zd. odr.” lub „c.v.s.” (*cum voto separato*)⁵⁶.

Jakie rozstrzygnięcia mogą zapaść w sprawie karnej?

- ◆ **Skazanie** – uznanie oskarżonego winnym popełnienia przestępstwa i wymierzenie mu kary lub środka karnego.
- ◆ **Warunkowe umorzenie postępowania** – uznanie oskarżonego winnym popełnienia przestępstwa przy jednoczesnym odstąpieniu od skazania i ukarania, połączone z nałożeniem obowiązków.

28 „Sąd może warunkowo umorzyć postępowanie karne, jeżeli wina i społeczna szkodliwość czynu nie są znaczne, okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości, a postawa sprawcy niekaranego za przestępstwo umyślne, jego właściwości i warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniają przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni przestępstwa. Warunkowego umorzenia nie stosuje się do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności”⁵⁷.

- ◆ **Umorzenie postępowania** – zakończenie sprawy przy stwierdzeniu m.in.: znikomej społecznej szkodliwości czynu, niepoczytalności sprawcy w chwili czynu, przedawnienia karalności, braku wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej⁵⁸.

⁵⁴ Art. 109 k.p.k., art. 110 k.p.k.

⁵⁵ Art. 112 k.p.k.

⁵⁶ Art. 114 k.p.k.

⁵⁷ Art. 66 k.k.

⁵⁸ Art. 414 k.p.k.

- ◆ **Uniewinnienie** – rozstrzygnięcie wydawane, gdy: oskarżony nie popełnił czynu, brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia, czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego, ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa (np. gdy działał w obronie koniecznej).

Pamiętaj, że narada i głosowanie są tajne, a zwolnienie od zachowania w tym względzie tajemnicy jest niedopuszczalne⁵⁹. Oznacza to, że uczestniczące w nich osoby nie mogą ujawniać treści ich przebiegu. Rezultat narady zostaje ujawniony w orzeczeniu kończącym sprawę i uzasadnieniu.

Niezwłocznie po ukończeniu głosowania sąd sporządza **wyrok na piśmie**. Podpisują go wszyscy członkowie składu orzekającego. W sprawie zawiłej albo z innych ważnych powodów sąd może odroczyć wydanie wyroku na czas nieprzekraczający 14 dni⁶⁰. **Jeżeli wyrok nie zostanie wydany w tym terminie, rozprawa karna będzie prowadzona od początku. To oznacza, że cały skład orzekający (w tym ławnik/ławnicy) musi stawić się w umówionym terminie w celu wydania wyroku.**

Po podpisaniu wyroku przez cały skład orzekający (również ławnika/ławników) sędzia przewodniczący ogłasza go publicznie. W czasie ogłaszania wyroku wszyscy obecni, z wyjątkiem sądu, stoją. Po ogłoszeniu sędzia przewodniczący lub jeden z członków składu orzekającego podaje ustnie najważniejsze powody wyroku, chyba że na ogłoszeniu nikt się nie stawił⁶¹.

W tym miejscu kończy się rola ławnika w procesie karnym.

Co jeszcze powinienem wiedzieć o procesie karnym?

Naczelne zasady procesu karnego regulują jego najbardziej istotne kwestie. Wśród nich możemy wyróżnić, omówione niżej, zasady postępowania dowodowego.

Zasada prawdy materialnej. Sąd ma ustalić rzeczywisty przebieg zdarzenia objętego aktem oskarżenia. Sprawca przestępstwa powinien być pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie powinna tej odpowiedzialności ponieść. W razie wątpliwości sąd nie powinien poprzestać na materiale dowodowym dostarczonym wyłącznie przez strony, ale przeprowadzać dowody z urzędu, żeby ustalić, jak było naprawdę.

„Lepiej, żeby dziesięciu winnych uszło kary, niż jedna niewinna osoba ją odcierpiła”.

William Blackstone

⁵⁹ Art. 108 k.p.k.

⁶⁰ Art. 411 k.p.k.

⁶¹ Art. 418 k.p.k.

Zasada bezpośredniości. Sąd powinien osobiście zetknąć się z materiałem dowodowym. Dotyczy to przede wszystkim dowodów pierwotnych (np. naoczny świadek). Przykładowo, możliwość wysłuchania świadka na żywo daje zupełnie inną jakość wglądu w sprawę niż przeczytanie jego zeznania spisanego przez funkcjonariusza policji. Sąd podczas przesłuchania na żywo może dopytywać świadka o szczegóły, wyjaśniać ewentualne niejasności i sprzeczności, konfrontować słowa świadka z innym materiałem dowodowym. Może także obserwować jego reakcje, sposób opowiadania i ogólne zachowanie na sali rozpraw. Wiele informacji pojawiających się w trakcie takiego przesłuchania ma charakter intuicyjny, a wysnuwane wnioski opierają się na doświadczeniu życiowym, które podpowiada, na ile osobie przesłuchiwanej można wierzyć.

Zasada swobodnej oceny dowodów oraz obiektywizmu. Sąd kształtuje swoje przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów, ocenianych swobodnie z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego. Ma badać oraz uwzględniać okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego.

Z punktu widzenia praw oskarżonego istotne są:

- ◆ prawo do obrony; oskarżonemu przysługuje prawo do obrony, w tym prawo do korzystania z pomocy obrońcy, o czym należy go pouczyć;
- ◆ domniemanie niewinności; oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem;
- ◆ zasada *in dubio pro reo*; niedające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść oskarżonego.

Słowniczek

Akt oskarżenia⁶² – pismo procesowe, w którym oskarżyciel domaga się uznania wskazanej w nim osoby za winną popełnienia zarzucanego jej przestępstwa i wymierzenia jej kary.

Akt oskarżenia prywatny – pismo procesowe, wnoszone przez pokrzywdzonego, w którym domaga się uznania wskazanej w nim osoby za winną popełnienia zarzucanego jej przestępstwa, ściganego z oskarżenia prywatnego, i wymierzenia jej kary.

Akt oskarżenia subsydiarny⁶³ – pismo procesowe, wnoszone po spełnieniu ustawowych warunków przez pokrzywdzonego, gdy oskarżyciel publiczny odmawia wszczęcia śledztwa lub dochodzenia albo je umarza. W piśmie tym pokrzywdzony domaga się uznania wskazanej w nim osoby za winną popełnienia zarzucanego jej przestępstwa ściganego z urzędu i wymierzenia jej kary.

Dobrowolne poddanie się karze⁶⁴ – pozwala oskarżonemu (o przestępstwo zagrożone karą nieprzekraczającą 15 lat pozbawienia wolności) do chwili pierwszego przesłuchania wszystkich oskarżonych

⁶² Art. 332 k.p.k.

⁶³ Art. 55 k.p.k.

⁶⁴ Art. 387 k.p.k.

na rozprawie, na złożenie wniosku o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie określonej kary, bez przeprowadzania postępowania dowodowego.

Mały świadek koronny⁶⁵ – może nim zostać podejrzany, który chce współpracować z organami ścigania, w zamian za nadzwyczajne złagodzenie kary.

Obrońca⁶⁶ – adwokat lub radca prawny występujący w imieniu oskarżonego.

Oskarżony⁶⁷ – osoba, wobec której wniesiono akt oskarżenia do sądu.

Oskarżyciel posiłkowy⁶⁸ – pokrzywdzony⁶⁹, który do momentu zwięzłego przedstawienia zarzutów oskarżonemu na rozprawie, złożył oświadczenie o udziale w sprawie na prawach strony, dzięki czemu będzie mógł czynnie uczestniczyć w rozprawie, np. zadawać pytania, składać oświadczenia, wnioski dowodowe, zaskarżyć orzeczenie wydane przez sąd.

Oskarżyciel prywatny⁷⁰ – pokrzywdzony, który wnosi do sądu prywatny akt oskarżenia o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego (np. zniesławienie, znieważenie).

Oskarżyciel publiczny⁷¹ – przede wszystkim prokurator, który wnosi i popiera akt oskarżenia przed sądem.

Osoba najbliższa⁷² – małżonek, wstępny (np. matka/ojciec, babcia/dziadek), zstępny (np. dziecko, wnuczek), rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu (np. teść/teściowa, szwagier/szwagierka), osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu (partner/partnerka).

Pełnomocnik⁷³ – adwokat lub radca prawny występujący w imieniu pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego, oskarżyciela prywatnego.

Podejrzany⁷⁴ – osoba, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów na etapie postępowania przygotowawczego, tj. śledztwa lub dochodzenia.

Skazany – osoba, wobec której wydano prawomocny wyrok skazujący.

---

⁶⁵ Art. 60 § 3 k.k.

⁶⁶ Art. 82 k.p.k., art. 83 k.p.k.

⁶⁷ Art. 71 § 2 k.p.k.

⁶⁸ Art. 53 k.p.k.

⁶⁹ Art. 49 k.p.k.

⁷⁰ Art. 59 k.p.k.

⁷¹ Art. 45 k.p.k.

⁷² Art. 115 § 11 k.k.

⁷³ Art. 87 k.p.k.

⁷⁴ Art. 71 § 1 k.p.k.

Środki zabezpieczające⁷⁵ – elektroniczna kontrola miejsca pobytu, terapia, terapia uzależnień, pobyt w zakładzie psychiatrycznym, orzekane w przypadkach określonych w ustawie, np. wobec sprawcy co do którego umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności.

Środki zapobiegawcze⁷⁶ – stosowane wobec podejrzanego maksymalnie do chwili rozpoczęcia wykonania kary. Mają zabezpieczać prawidłowy tok postępowania, np. zapobiegać jego ucieczce lub ukrywaniu się, nakłanianiu świadków do zmiany zeznań. Są to przede wszystkim tymczasowe aresztowanie, poręczenie majątkowe lub społeczne, dozór policyjny, nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego, zakaz opuszczania kraju.

Świadek anonimowy⁷⁷ – świadek, któremu przyznano anonimowość w procesie, z uwagi na uzasadnioną obawę niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach.

Świadek koronny – może nim zostać podejrzany, który do chwili wniesienia aktu oskarżenia do sądu w swoich wyjaśnieniach przekazał organowi prowadzącemu postępowanie informacje, które mogą przyczynić się do ujawnienia okoliczności przestępstwa, wykrycia pozostałych sprawców, ujawnienia dalszych przestępstw lub zapobieżenia im oraz zobowiązał się do złożenia przed sądem wyczerpujących zeznań dotyczących osób uczestniczących w przestępstwie, w zamian za niepodleganie karze za przestępstwa, w których uczestniczył i które jako świadek koronny ujawnił. Wobec tego nie przysługuje mu prawo do odmowy zeznań i uchylecia się od odpowiedzi. Szczegółowe regulacje znajdują się w ustawie z 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 1197).

Wezwanie/zawiadomienie – w przypadku osoby wezwanej na rozprawę jej stawiennictwo jest obowiązkowe. Zawiadomienie pełni jedynie funkcję informacyjną dla osoby, do której jest kierowane i jej stawiennictwo na rozprawie jest nieobowiązkowe.

Znamiona czynu zabronionego – elementy wymienione w przepisie karnym, które opisują konkretne przestępstwo, np. „Kto kradnie, używając przemocy wobec osoby lub grożąc natychmiastowym jej użyciem albo doprowadzając człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności” (patrz art. 280 § 1 k.k.).

Urszula Rosochacka
Sędzia Sądu Rejonowego
dla Warszawy Woli

⁷⁵ Art. 93 a k.k. i nast.

⁷⁶ Art. 249 k.p.k. i nast.

⁷⁷ Art. 184 k.p.k.

JESTEM ŁAWNIKIEM W SPRAWACH Z ZAKRESU PRAWA PRACY

Udział czynnika społecznego (ławników) w rozstrzyganiu spraw ze stosunku pracy jest bardzo szeroki. W pierwszej instancji sąd w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników rozpoznaje sprawy z zakresu prawa pracy o⁷⁸:

- ◆ ustalenie istnienia, nawiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy, o uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy, o przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy oraz łącznie z nimi dochodzone roszczenia o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązania stosunku pracy;
- ◆ naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu i o roszczenia z tym związane;
- ◆ odszkodowanie lub zadośćuczynienie w wyniku stosowania mobbingu.

Kto może być ławnikiem w sądzie pracy?

Wymagania wobec kandydatek i kandydatów do pełnienia tej funkcji są w większości tożsame dla wszystkich kategorii spraw rozpoznawanych w polskich sądach powszechnych.

O tym, kto może być ławnikiem można przeczytać w rozdziale pierwszym. Warto jednak wiedzieć, że do orzekania w sprawach z zakresu prawa pracy ławnikiem powinna być wybrana osoba wykazująca szczególną znajomość spraw pracowniczych.

Udział przedstawicieli pracowników (i pracodawców) w orzekaniu w sprawach pracowniczych ma długoletnią tradycję. Już w okresie międzywojennym wskazywano, że „przy wymiarze sprawiedliwości w dziedzinie zagadnień pracy powołani zostali do kompletu orzekającego, obok sędziego zawodowego, przedstawiciele pracodawców i pracowników w charakterze ławników Sądów Pracy”⁷⁹.

Do 2011 r. związki zawodowe oraz organizacje pracodawców miały wyłączność na zgłaszanie kandydatów na ławników orzekających w sprawach z zakresu prawa pracy, co było zgodne z długoletnią tradycją i dawało tym organizacjom istotny wpływ na kształt personalny sądów pracy. Jednak w 2011 r. zrezygnowano z tego rozwiązania i poszerzono katalog podmiotów, którym przysługuje prawo zgłoszenia kandydatów na ławników do sądów pracy. Tę zmianę uzasadniano tym, że „podmioty uprawnione na mocy art. 162 § 2 nie były wystarczająco zainteresowane zgłaszaniem kandydatów, o czym świadczą wyniki wyborów ławników w 2007 roku”⁸⁰. Kandydatów na ławników, w tym również w sprawach pracowniczych,

⁷⁸ Art. 47§2 Kodeksu postępowania cywilnego (dalej k.p.c.).

⁷⁹ L. Hochberg, J.J. Tarnopolski, *Co ławnik sądu pracy wiedzieć powinien*, Warszawa 1936.

⁸⁰ Uzasadnienie projektu ustawy: <https://orka.sejm.gov.pl/Druk6ka.nsf/wgdruku/3833>

mogą zgłaszać radom gmin prezesi właściwych sądów, stowarzyszenia, inne organizacje społeczne i zawodowe, zarejestrowane na podstawie przepisów prawa, z wyłączeniem partii politycznych, oraz co najmniej pięćdziesięciu obywateli mających czynne prawo wyborcze, zamieszkujących stale na terenie gminy dokonującej wyboru, w terminie do dnia 30 czerwca ostatniego roku kadencji.

Niezależnie do tej zmiany związki zawodowe z natury rzeczy zrzeszają osoby mające szczególną wiedzę na temat praw pracowniczych, a zatem jako oczywisty i potrzebny jawi się ich aktywny udział w promowaniu takich osób w procedurze naboru na ławników w sądach pracy czy to spośród własnych członków, czy też z grona innych osób, co do których wiedzy merytorycznej w wymaganym zakresie dają rękojmiej. Udział związków zawodowych w procedurze wyboru ławników do sądów pracy winien stanowić gwarancję prawidłowej obsady tych sądów przez osoby o dużej wiedzy merytorycznej w sprawach pracowniczych. Niestety, we współczesnej Polsce współczynnik „uzwiązkowienia” pracowników jest bardzo niski, co pozostaje w ścisłym związku z niskim udziałem Polaków w organizacjach społecznych w ogóle.

Kto w takim razie ma tę szczególną znajomość spraw pracowniczych?

W mojej opinii, sędzi sądu pracy, taką osobą jest każdy kto był/jest pracownikiem, ale również pracodawcą, najlepiej z kilkunastoletnim stażem pracy i/lub prowadzonej działalności gospodarczej, kto zna specyfikę pracy w jednym lub kilku sektorach gospodarki. Powinna to być osoba zainteresowana kwestiami społecznymi, świadoma wyzwań i zagrożeń, przed jakimi stoi współczesny rynek pracy. Znajomość stosunków pracy, specyfiki danej branży jest niezwykle cenna przy podejmowaniu decyzji – wydawaniu wyroku – w sprawach pracowniczych.

Dlaczego właśnie sąd pracy?

Sądownictwo pracy na przestrzeni lat mierzyło się z wyzwaniami wynikającymi z faktu, iż praca na podstawie umowy o pracę nie stanowi już podstawowej formy zatrudniania. Najnowsze statystyki GUS wskazują, że aż 2292 tys. Polaków pracuje na podstawie umowy zlecenia. Statystyka nie obejmuje jednak uczniów szkół ponadpodstawowych i studentów do 26. roku życia⁸¹. Polacy powszechnie świadczą pracę jako tzw. samozatrudnieni, prowadząc jednoosobowe działalności gospodarcze. Choć elastyczność czasu pracy może być atrakcyjna dla osób łączących pracę z nauką, dane z raportu PWC: „Młodzi na Rynku Pracy” pokazują, że aż 41% przedstawicieli pokolenia „Z” preferuje umowę o pracę jako najbardziej pożądaną formę zatrudnienia. Z kolei raport Gen Boost⁸² wskazuje, że tę formę zatrudnienia wybiera aż 74,2% młodych pracowników. Decydującym czynnikiem ich wyboru jest stabilność, jaką zapewnia umowa o pracę⁸³. Wydaje się zatem, iż pogłoski o nieuchronnej śmierci sądownictwa pracy są mocno przesadzone.

⁸¹ „Tygodnik Spraw Obywatelskich” 2025, nr 264 / (3).

⁸² Raport Hays Poland i Fundacji OFF school, „Gen boost. Młodzi na rynku pracy”.

⁸³ „Tygodnik Spraw Obywatelskich” 2025, nr 264 / (3).

Sprawy wynikające z prawa pracy mogą wydawać się mniej ciekawe niż na przykład procesy karne, w których ławnik obok sędziów zawodowych, decyduje o winie i karze osób oskarżonych o poważne, często znane z medialnego przekazu, zbrodnie. Tylko pozornie.

Jestem sędzią z dwudziestoletnim stażem orzeczniczym w pionie karnym, która zdecydowała się na zmianę profilu orzekania i od jesieni 2024 r. orzekam w sądzie pracy. Decyzję podjęłam, widząc w zmianie możliwość osobistego rozwoju. Sądownictwo pracy to, w mojej opinii, dziedzina najbardziej bliska przeciętnemu człowiekowi i jego problemom. Prawdopodobnie każdy w czasie swojego życia zawodowego zostanie zwolniony z pracy, za wypowiedzeniem bądź dyscyplinarnie, i zbadanie zasadności takiej decyzji może kwestionować – i stać się klientem sądu pracy. Istnieje również duże ryzyko, iż w miejscu pracy, w którym człowiek spędza przeciętnie 1/3 swojego życia, spotka się z nierównym traktowaniem, przemocą, nękaniami. Ochronę przed tymi zjawiskami uzyskać może właśnie w Sądzie Pracy. Niemal każde zjawisko w relacjach międzyludzkich znajduje swój adekwatny odpowiednik w środowisku pracy.

Jak już wcześniej wskazano, sprawy pracownicze, w których sąd orzeka w składzie ławniczym, to sprawy związane z nawiązaniem i ustaniem stosunku pracy, ustaleniem jego istnienia, a także dotyczące nierównego traktowania oraz uporczywego nękania – mobbingu.

Jako ławnicy w sprawach tego typu spotkamy się z całym wachlarzem ludzkich zachowań, pomysłów często „z piekła rodem”, na które wpadają zarówno pracodawcy, jak i pracownicy. Zapewniam, na sali rozpraw sądu pracy nie będziecie się nudzić, a życie pisze najdziwniejsze scenariusze.

Co w zamian? Najważniejsze przywileje ławnika

- ◆ **Niezawisłość.** W zakresie orzekania ławnicy są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom⁸⁴. Ławnik nie może przewodniczyć rozprawie, ale jego głos ma taką samą wagę jak głos sędziego zawodowego i przy stosunku głosów 2:1 skład ławniczy może przegłosować przewodniczącego rozprawie sędziego zawodowego.
- ◆ Ławnik otrzymuje rekompensatę pieniężną za czas wykonywania czynności w sądzie, którymi są: udział w rozprawie lub posiedzeniu, uczestnictwo w naradzie nad wyrokiem, sporządzenie uzasadnienia lub uczestnictwo w posiedzeniu rady ławniczej, jeżeli został do niej wybrany.
- ◆ Wysokość rekompensaty dla ławników biorących udział w rozpoznawaniu spraw w sądach powszechnych, za jeden dzień pełnienia obowiązków ławnika, wynosi 2,64% podstawy ustalenia wynagrodzenia zasadniczego sędziego (obecnie to kwota 212,21 zł).
- ◆ Ławnikowi przysługuje ryczałt na pokrycie kosztów dojazdu do sądu w celu wykonywania czynności w sądzie środkami komunikacji miejscowej w wysokości 0,25% podstawy ustalenia wynagrodzenia zasadniczego sędziego, o której mowa w art. 91 § 1c (obecnie to kwota 20,10 zł).

⁸⁴ Art. 186 § 1 ustawy prawo o ustroju sądów powszechnych.

- ◆ Ławnicy zamieszkali poza siedzibą sądu otrzymują diety oraz zwrot kosztów przejazdu i noclegu według zasad ustalonych w tym zakresie dla sędziów.

Jestem świadoma, iż finansowe rekompensaty przewidziane w ustawie nie będą stanowić motywacji do podjęcia się tego społecznego działania. Nie będą i nie powinny.

Jako ławnik otrzymujesz przede wszystkim niezwykle dar sprawczości – możliwość realnego wpływania na ludzkie sprawy, przywracania praworządności i piętnowania niesprawiedliwości w środowisku pracy. Czynić to będziesz w towarzystwie sędziego zawodowego, którego obowiązkiem jest prowadzić Cię przez zawiłości procedury, wyjaśniać stan prawny obowiązujący w danej sprawie i danym czasie oraz wysłuchać Twoich argumentów wynikających z doświadczenia zawodowego i życiowego.

Jak to w praktyce wygląda?

Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy jest uregulowane w kodeksie postępowania cywilnego, z odrębnościami ujętymi w księdze I tytule VII, dziale III rozdziałach 1 i 2 tego kodeksu.

Ławnicy do konkretnej sprawy przydzielani są w drodze losowego przydziału spraw (LPS) i co do zasady, skład ławniczy jest stały, jednak nie w tak rygorystycznym zakresie jak w sprawach karnych. Zmiana ławnika, wynikająca na przykład z powodów osobistych (choroby, nagłego zdarzenia) jest możliwa; zasadą jest to, że skład sędziowski wydający wyrok musi być tożsamy ze składem obecnym na ostatniej rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku. Jako ławnik wylosowany do rozpoznania konkretnej sprawy, możesz i powinieneś w sekretariacie wydziału zapoznać się z aktami sprawy przed zaplanowanym terminem rozprawy.

Przed wywołaniem sprawy mam w zwyczaju referować ławniczkom (w sądzie w Kłodzku są w tej kadencji wyłącznie kobiety) stan sprawy, przepisy prawa mające zastosowanie w konkretnej sprawie, wnioski dowodowe zgłoszone przez strony na piśmie. Zwykle wtedy mam okazję zorientować się, czy środowisko pracy, którego dotyczy sprawa, ma specyfikę, z którą miały doświadczenie w przeszłości panie ławniczki.

Początek rozprawy

Po wywołaniu sprawy prowadzone jest postępowanie, w toku którego w pierwszej kolejności ustala się aktualne stanowiska stron i przede wszystkim to, czy strony widzą możliwość zawarcia ugody, to jest zakończenia sporu bez konieczności przeprowadzania postępowania dowodowego. Zawarcie takiej ugody przez strony, przy jej akceptacji przez sąd, powoduje zakończenie postępowania – wydanie postanowienie o jego umorzeniu. Sąd uzna zawarcie ugody, cofnięcie pozwu, sprzeciwu lub środka odwoławczego oraz

SCHEMAT TYPOWEJ SALI ROZPRAW

- 1 SĘDZIA
- 2 ŁAWNICY
- 3 ŚWIADEK • BIEGŁY
- 4 POWÓD • WNIOSKODAWCA • PEŁNOMOCNIK
- 5 POZWANY • UCZESTNIK • PEŁNOMOCNIK
- 6 PROTOKOLANT
- 7 PUBLICZNOŚĆ

zrzeczenie się lub ograniczenie roszczenia za niedopuszczalne także wówczas, gdyby czynność ta naruszała słuszny interes pracownika⁸⁵.

Jeśli strony się nie dogadają, czyli postępowanie dowodowe

W przypadku braku porozumienia przeprowadza się postępowanie dowodowe, które polega na przesłuchiowaniu świadków, zapoznawaniu się z dokumentami, opiniami biegłych specjalistów i przesłuchaniu (na końcu) stron postępowania: powoda i pozwanego. W trakcie postępowania dowodowego ławnicy mogą zadawać pytania osobom przesłuchiwanym na równi z zawodowym sędzią przewodniczącym. Każda decyzja procesowa w toku rozprawy jest podejmowana kolegialnie, po odbyciu krótszej lub dłuższej narady. W tym czasie strony i ich pełnomocnicy opuszczają salę rozpraw. Gdy sąd (a więc przewodniczący i dwoje ławników) uznają sprawę za dostatecznie wyjaśnioną do rozstrzygnięcia, udzielany jest głos stronom, a w przypadku gdy są reprezentowani – ich pełnomocnikom, celem wygłoszenia mów końcowych.

W idealnym świecie sprawa winna być rozpoznana na „jednym terminie”, tzn. podczas jednego posiedzenia sądu, ale tak dzieje się stosunkowo rzadko. Zwykle z różnych przyczyn nie uda się przeprowadzić wszystkich dowodów, np. gdy nie stawili się wezwany świadek, nieobecna jest strona, brak wszystkich niezbędnych dokumentów lub strona zgłosi wniosek dowodowy w toku rozprawy i wykaże, iż nie miała możliwości powołania dowodu wcześniej.

Co się dzieje po zamknięciu rozprawy?

Po zamknięciu rozprawy sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stanu rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. Rozprawa powinna być otwarta na nowo, jeżeli istotne okoliczności ujawniły się dopiero po jej zamknięciu.

Sąd wydaje wyrok po niejawnej naradzie sędziów. Narada obejmuje dyskusję, głosowanie nad mającym zapaść orzeczeniem i zasadniczymi powodami rozstrzygnięcia albo uzasadnieniem, jeżeli ma być wygłoszone, oraz spisanie sentencji wyroku. Przewodniczący zbiera głosy sędziów według ich starszeństwa służbowego, a ławników według ich wieku, poczynając od najmłodszego, sam zaś głosuje ostatni. Wyrok zapada większością głosów. Sędzia, który przy głosowaniu nie zgodził się z większością, może przy podpisywaniu sentencji zgłosić zdanie odrębne i obowiązany jest uzasadnić je na piśmie przed podpisaniem uzasadnienia. W razie zgłoszenia zdania odrębnego nie wygłasza się uzasadnienia. Sentencję wyroku podpisuje cały skład sądu⁸⁶.

Jako ławnik bierzesz na równi z sędzią zawodowym udział w dyskusji i głosowaniu nad wyrokiem i możesz, nie zgadzając się z większością, zgłosić zdanie odrębne. Co więcej, może się zdarzyć i będzie to w pełni

⁸⁵ Art. 469 k.p.c.

⁸⁶ Art. 324 k.p.c.

zgodne z przepisami prawa, iż skład ławniczy przegłosuje sędziego zawodowego i to on zgłosi zdanie odrębne. Oczywiście zdarza się to niezmiernie rzadko. Dlaczego? Moim zadaniem jako sędzi zawodowej jest z jednej strony czerpanie z wiedzy i doświadczenia zawodowego ławnika, ale przede wszystkim wyjaśnianie mu przepisów prawa materialnego i procedury cywilnej. Ławnik dopiero wyposażony w wiedzę prawniczą i często wieloletnie doświadczenie zawodowe sędziego, bierze udział w powzięciu decyzji – wydaniu wyroku.

Jaki wyrok może wydać sąd w składzie ławniczym w sprawie pracowniczej?

Wyrok ustalający istnienie, nawiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy, lub wyrok oddalający to żądanie. W sprawie gdzie pracownik domaga się uznania wypowiedzenia stosunku pracy za bezskuteczne lub wypowiedzenia poprzednich warunków pracy lub płacy za takowe, sąd może, uwzględniając powództwo, przywrócić pracownika do pracy (lub przywrócić mu poprzednie warunki pracy/płacy) lub zasądzić na jego rzecz odszkodowanie. Jeżeli pracownik dokonał wyboru jednego z przysługujących mu alternatywnie roszczeń (np. o przywrócenie do pracy zamiast odszkodowania), a zgłoszone roszczenie okaże się nieuzasadnione, sąd może z urzędu uwzględnić inne roszczenie alternatywne⁸⁷.

W sprawie naruszenia zasady równego traktowania pracownika przez pracodawcę sąd w wyroku uwzględniającym powództwo przyzna pracownikowi odszkodowanie w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę.

W przypadku stwierdzenia przez sąd stosowania wobec pracownika mobbingu wyrokiem sąd pracownikowi, który doznał mobbingu lub wskutek mobbingu rozwiązał umowę o pracę, przyzna odszkodowanie w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę. Pracownik, u którego mobbing wywołał rozstrój zdrowia, może dochodzić od pracodawcy odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Zasądzając należność pracownika w sprawach z zakresu prawa pracy, sąd z urzędu nadaje wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności w części nieprzekraczającej pełnego jednomiesięcznego wynagrodzenia pracownika⁸⁸. Oznacza to, iż pracownik, na rzecz którego zasądzono określoną kwotę, kwotę odpowiadającą jego jednomiesięcznej pensji powinien otrzymać niezwłocznie na podstawie jeszcze nieprawomocnego wyroku.

Sentencja wyroku powinna zawierać wymienienie sądu, sędziów, protokolanta oraz prokuratora, jeżeli brał udział w sprawie, datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku, wymienienie stron i oznaczenie przedmiotu sprawy oraz rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron⁸⁹.

⁸⁷ Art.477¹ k.p.c.

⁸⁸ Art. 477² §1 k.p.c.

⁸⁹ Art. 325 k.p.c.

Ogłoszenie wyroku powinno nastąpić na posiedzeniu, na którym zamknięto rozprawę. Postanowieniem wydanym niezwłocznie po zamknięciu rozprawy sąd może odroczyć ogłoszenie wyroku na oznaczony termin przypadający nie później niż dwa tygodnie po dniu zamknięcia rozprawy. Jeżeli sprawa jest szczególnie zawiła, materiał sprawy jest szczególnie obszerny lub sąd jest znacznie obciążony czynnościami w innych sprawach, termin ten wyjątkowo może wynosić miesiąc po dniu zamknięcia rozprawy. Ogłoszenie wyroku następuje na posiedzeniu jawnym i może go dokonać sam przewodniczący lub sędzia sprawozdawca. Nieobecność stron nie wstrzymuje ogłoszenia wyroku. Ogłoszenia wyroku dokonuje się przez odczytanie sentencji. Po ogłoszeniu wyroku przewodniczący lub sędzia sprawozdawca podaje ustnie zasadnicze powody rozstrzygnięcia albo wygłasza uzasadnienie, może jednak tego zaniechać, jeżeli sprawa była rozpoznawana przy drzwiach zamkniętych⁹⁰.

Jak wskazują wyżej zacytowane przepisy kodeksu postępowania cywilnego, ogłoszenie wyroku można odroczyć, chodzi o publikację samego wyroku, gdy sąd z przyczyn wskazanych wyżej potrzebuje do podjęcia decyzji więcej czasu. Wtedy wraz z ławniczkami ustalam termin narady dogodny dla każdej z nas i wyrok podpisywany jest tuż przed jego ogłoszeniem, po pisemnym sporządzeniu sentencji i za tę część formalną odpowiadam ja jako profesjonalistka.

Po ogłoszeniu wyroku, który jest nieprawomocny, stronom przysługuje apelacja. Aby ją złożyć, strona lub jej pełnomocnik wnosi o doręczenie pisemnego uzasadnienia wyroku lub transkrypcji ustnego uzasadnienia wyroku, jeżeli takie zostało wygłoszone.

Pisemne uzasadnienie wyroku to nie jest to, co sędziowie lubią najbardziej. Ich sporządzenie jest pracochłonne, przez co zabiera znaczną ilość czasu. Pisemne uzasadnienie wyroku powinno zawierać: wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, obejmującej ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Uzasadnienie wyroku sporządza się w sposób zwięzły⁹¹.

Tu mam dobrą wiadomości dla kandydatek i kandydatów na ławników – sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku spoczywa zawsze na zawodowym sędzi przewodniczącym, nawet wówczas gdy zostanie on przegłosowany i zgłosi zdanie odrębne. Można więc, półżartem ująć, iż praca ławnika to esencja pracy sędziego – orzekanie na sali sądowej. Wszystkie postanowienia zapadłe poza rozprawą są wydawane jednoosobowo przez sędziego zawodowego. Aktualnie obowiązująca procedura cywilna umożliwia, w pewnych okolicznościach, rozpoznanie całej sprawy na posiedzeniu niejawnym i na takim posiedzeniu wydanie wyroku. Wtedy jako sędzia przewodząca zarządzam o terminie takiego posiedzenia, jego miejscu i sprawa rozpoznawana jest bez udziału stron.

⁹⁰ Art. 325 i art. 326 k.p.c.

⁹¹ Art. 327¹ k.p.c.

Dla osoby postronnej wizualna różnica pomiędzy sędzią zawodowym a ławnikiem na sali rozpraw może być trudno dostrzegalna. Ławnicy przywdziewają togi identyczne jak sędziowie zawodowi. Toga sędziowska ozdobiona jest żabotem w kolorze fioletowym. Jedynie sędzia przewodniczący, siedzący pośrodku, nosi na todzie łańcuch z symbolem orła białego.

Czy bycie ławnikiem to jakieś korzyści?

Ogromne. Pełnienie tej funkcji daje możliwość rozwoju osobistego i społecznego, szansę pozytywnego wpływania na życie innych i kształtowania wizerunku wymiaru sprawiedliwości: punktualnego, odnoszącego się z szacunkiem do stron, rozumiejącego stres, jakiego doświadcza przeciętny człowiek na sali sądowej. Możliwość uczestnictwa w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości może być dla ławnika źródłem dumy z tego, że jako reprezentant społeczności lokalnej uczestniczy w rozprawach, przyczyniając się do wydania sprawiedliwego wyroku wydawanego „W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej”.

Pamiętaj, że jako ławnik – sędzia niezawodowy podlegasz wyłączeniu zawsze wtedy, gdy zachodzą okoliczności tego rodzaju, które mogą wywołać wątpliwości co do Twojej bezstronności. Każdą taką okoliczność winienes zgłosić zawsze wtedy, gdy zorientujesz się o ich wystąpieniu w danej sprawie. Są to zasady identyczne jak dla nas, sędziów zawodowych. Gwarantują one bezstronność sądu i przywiązywana jest do tego ogromna waga.

Sędzia jest wyłączony z mocy samej ustawy⁹²:

1. w sprawach, w których jest stroną lub pozostaje z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy oddziałuje na jego prawa lub obowiązki;
2. w sprawach swego małżonka, krewnych lub powinowatych w linii prostej, krewnych bocznych do czwartego stopnia i powinowatych bocznych do drugiego stopnia;
3. w sprawach osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli;
4. w sprawach, w których był lub jest jeszcze pełnomocnikiem albo był radcą prawnym jednej ze stron;
5. w sprawach, w których w instancji niższej brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia, jako też w sprawach o ważność aktu prawnego z jego udziałem sporządzonego lub przez niego rozpoznanego oraz w sprawach, w których występował jako prokurator;
6. w sprawach o odszkodowanie z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem, jeżeli brał udział w wydaniu tego orzeczenia;
7. powody wyłączenia trwają także po ustaniu uzasadniającego je małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli;
8. sędzia, który brał udział w wydaniu orzeczenia objętego skargą o wznowienie lub skargą nadzwyczajną, nie może orzekać co do tej skargi.

⁹² Art. 48 k.p.c.

Niezależnie od przyczyn wymienionych wyżej, sąd wyłącza sędziego na jego żądanie lub na wniosek strony, jeżeli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie⁹³.

Będąc ławnikiem nie wahaj się nigdy, nawet gdy o istnieniu okoliczności wyłączających Twój udział w sprawie zorientujesz się w toku rozprawy, aby zgłosić ten fakt i chronić wymiar sprawiedliwości przed choćby cieniem wątpliwości co do jego bezstronności. To bardzo ważne.

Na koniec kilka osobistych refleksji.

Mimo ponad dwudziestoletniego stażu orzeczniczego dopiero od ponad roku regularnie orzekam w składzie ławniczym. Początek mojej pracy zawodowej przypadał na czasy, kiedy ustawodawca znacznie ograniczył udział czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Zdarzyło mi się wtedy jedynie kilkukrotnie, w ramach zastępstwa, przewodniczyć rozprawie w składzie ławniczym w wydziale rodzinnym i ds. nieletnich.

Zasiadłam za stołem sędziowskim z doświadczonymi ławniczkami (tak, były to jedynie kobiety) i pamiętam, że mimo obaw uzyskałam od nich wtedy ogromne wsparcie. Po tych dwudziestu latach wróciłam na salę rozpraw orzekać w składzie ławniczym i jest to dla mnie, osoby przyzwyczajonej do pracy samodzielnej, ogromna radość móc podejmować dyskusję i kolegialnie wydawać werdykt.

Pracuję z osobami empatycznymi, wrażliwymi, a każda z tych Pań (liczę, że w następnej kadencji zgłoszą się również mężczyźni) dysponuje wiedzą zawodową, która niejednokrotnie pozwala mi lepiej zrozumieć specyfikę danego środowiska pracy. Ze swej strony oferuję im rzetelne przygotowanie merytoryczne i szacunek. Wiem, że relacje interpersonalne z ławnikami odczarowują również osobę sędziego, staram się aby we mnie – sędzi zawodowej – ławnicy widzieli człowieka takiego jak oni sami.

Aneta Andel
Sędzia Sądu Rejonowego
w Kłodzku

⁹³ Art. 49 k.p.c.

JESTEM ŁAWNIKIEM W SPRAWACH RODZINNYCH

Jak już wiecie, w zakresie orzekania jesteście jako ławnicy niezawisli i tak jak sędziowie zawodowi podlegacie tylko Konstytucji i ustawom.

Przy rozstrzyganiu spraw macie równe prawa z sędziami. Możecie zadawać pytania podczas rozprawy, wnosić o dopuszczenie dowodu z urzędu w celu wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości czy to zeznać świadka, dowodu z dokumentu, opinii biegłych sądowych, przeprowadzenie wywiadu kuratora, w środowisku obu stron postępowania lub u jednej z nich, żeby ustalić, jak aktualnie funkcjonuje rodzina, rodzice, dzieci.

Zawsze zapoznajcie się z wszystkimi aktami sprawy, także tymi dołączonymi do akt głównych. To często skarbnica wiedzy o rodzinie czy poszczególnych osobach ją tworzących (np. akta Opm, Op, Nw, Alk – tzw. akta wykonawcze).

W razie jakichkolwiek nurtujących was zagadnień dotyczących sprawy zapytajcie o to sędziego. Na pewno udzieli wam wyczerpującej odpowiedzi. Wyłumaczy zagadnienia prawne ważne dla danego postępowania, konkretnej sprawy. Przedstawi aktualne orzecznictwo, w tym orzecznictwo Sądu Najwyższego. Nie bójcie się pytać, to wasze prawo, a zarazem obowiązek.

Pamiętajcie, że w sprawach rodzinnych od samego początku trwania postępowania sądowego musicie być szczególnie uważnymi i ostrożnymi słuchaczami, wnikliwie badającymi materiał zgromadzony w sprawie.

Pamiętajcie, że bierzecie udział w rozpoznawaniu spraw bardzo istotnych z punktu widzenia społecznego, a orzeczenia, czyli wyroki i postanowienia, które wraz z sędzią wydacie, zawsze mają olbrzymi wpływ na dalsze życie dzieci, ich rodziców i całych rodzin (zarówno tych ze strony matki, czyli tzw. rodzin macierzystych, jak i ojca, czyli tzw. rodzin ojczystych; nie dajcie się przekonać, że któraś ze stron jest mniej ważna).

Nie bez powodu amerykańscy psychiatry Thomas Holmes i Richard Rahe, tworząc skalę stresu (Skala Oceny Społecznego Reagowania)⁹⁴ za najbardziej stresujące sytuacje w życiu człowieka uznali, na pierwszym miejscu śmierć współmałżonka, na drugim rozwód, a na trzecim separację, na równi z rozstaniem.

⁹⁴ Zobacz np. „Przegląd Psychologiczny” 1999, t. 42, nr 3, s. 27–49 Kwestionariusz Zmian Życiowych (KZZ): Polska adaptacja kwestionariusza „Recent Life Changes Questionnaire” (RLCQ) R.H. Rahe’a.

Jeśli zatem zostaliście wpisani na listę ławników orzekających w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, to oznacza, iż macie doświadczenie życiowe (to, że nie macie dzieci, nie dyskwalifikuje Was w braniu udziału w takich sprawach), znacie problemy społeczne, charakteryzujecie się wrażliwością, szacunkiem i empatią w stosunku do drugiego człowieka oraz tak bardzo potrzebnym zdrowym rozsądkiem.

WARTE ZAPAMIĘTANIA:
Sprawy są przydzielane losowo przez system informatyczny SLPS tzw. System Losowego Przydziału Spraw. Sędziowie i ławnicy nie mają wpływu na to do jakiej sprawy zostaną przydzieleni.

Pamiętaj, że ławnik i sędzia zawodowy mogą podlegać wyłączeniu od orzekania w danej sprawie rodzinnej. Kwestie te regulują przepisy kodeksu postępowania cywilnego. Jeśli masz jakiegokolwiek wątpliwości, porozmawiaj z sędzią, przeczytaj przepisy dotyczące wyłączenia. Podlegasz wyłączeniu w tych samych przypadkach co sędzia zawodowy. Wyłączenie ławnika może nastąpić z mocy samego prawa (ustawodawca w kodeksie postępowania cywilnego wskazuje katalog) lub na wniosek strony czy też samego ławnika, jeśli zachodzą okoliczności, które mogą budzić wątpliwości co do jego bezstronności. Instytucja ta stanowi niewątpliwie ważny element ochrony praw stron i uczciwości postępowania rodzinnego. Chroni zaufanie do sądownictwa. Gwarantuje, że orzeczenie zapadnie na podstawie obiektywnej oceny dowodów, a nie osobistych powiązań czy uprzedzeń.

Sprawy rozpoznawane z udziałem ławników w pierwszej instancji w sprawach rodzinnych

W pierwszej instancji w sądzie rejonowym w wydziale rodzinnym z udziałem ławników są rozpoznawane trzy kategorie spraw: przysposobienie, rozwiązanie przysposobienia oraz ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa. Dwie ostatnie nie występują zbyt często w sądach rejonowych.

W postępowaniu procesowym sąd rozpoznaje w składzie jednego sędziego i dwóch ławników sprawy o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz o rozwiązanie przysposobienia.

Sprawy o przysposobienie należą zaś do kategorii spraw rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym.

W sądzie okręgowym sąd orzeka w składzie jednego sędziego i dwóch ławników w sprawach o rozwód i separację. Są to sprawy rozpoznawane w postępowaniu procesowym.

Dlaczego tak ważny jest prawidłowy skład sądu? Gdy skład sądu orzekającego jest sprzeczny z przepisami prawa, zachodzi nieważność postępowania. Sprawa zostaje uchylona przez sąd wyższej instancji i wraca do ponownego rozpoznania, a to kolejne tygodnie czekania i niewyobrażalny stres dla stron.

Czym różnią się tryby postępowania procesowy i nieprocesowy?

W procesie sąd rozpoznaje istniejący między stronami spór prawny. To typowe postępowanie z zakresu prawa cywilnego, w którym jedna strona występuje z roszczeniem przeciwko drugiej stronie. Ma charakter sporny. Kończy się wydaniem wyroku.

Postępowanie nieprocesowe ma charakter niesporny. Sąd nie rozstrzyga konfliktu między stronami, lecz dokonuje określonego ustalenia lub ustanowienia, reguluje pewne kwestie prawne bez sporu, często także (we wskazanych w ustawie przypadkach) wszczyna takie postępowanie z urzędu. W postępowaniu nieprocesowym orzeczenia sądu mają zawsze formę postanowień.

Sprawy o przysposobienie/adopcję

Orzekając w sprawach o przysposobienie, rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym, a potocznie zwanych „sprawami o adopcję”, na pierwszy rzut oka pomyślisz, że przecież nie ma nic wspanialszego niż wzięcie udziału w procesie „przyznania” małemu, samotnemu, opuszczonemu, często skrzywdzonemu przez dorosłych dziecku, nowych – tym razem kochających – rodziców, wielokrotnie przez wiele lat czekających na usłyszenie magicznych słów „mamo, tato”.

W dużej mierze rzeczywiście tak jest, ale przydadzą się tutaj wszystkie cechy charakteru, o których była mowa wyżej oraz jeszcze jedna cecha: umiejętność przewidywania. Można to też nazywać swoistą intuicją. Jak możesz się domyślać, ludzie ci przeszli długą drogę, aby znaleźć się w miejscu, w którym teraz są, czyli przed Wami na sali rozpraw.

Kieruje nimi chęć posiadania dziecka, zrealizowanie marzenia swojego czy drugiej „połówki” i podczas procesu adopcyjnego mogą nie zadać kluczowych pytań, ważnych dla każdego z nich, albo nie chcą ich zadać, albo po prostu nie chcą słuchać. Musicie przypilnować, żeby te pytania podczas postępowania o przysposobienie zostały zadane, a przyszli rodzice usłyszeli na nie odpowiedzi. To wszystko robicie dla dobra przyszłej rodziny, którą zamierzają wspólnie założyć.

Dzieci nie wzięły się znikąd, tym bardziej nie zostały znalezione w kapuście, jak to się kiedyś mówiło. Razem z sędzią powinniście dążyć do uzyskania informacji, czy rodzice adopcyjni posiadają odpowiednie kwalifikacje do zostania rodzicami (np. w drodze wywiadu kuratora, opinii ośrodka adopcyjnego lub innej specjalistycznej placówki). Czy znają sytuację dziecka, jego pochodzenie, czy zapoznali się z historią ewentualnej jego choroby, czy mają świadomość, iż w przyszłości mogą pojawić się jakieś **deficyty**, których

na dzień przysposobienia nie widać, czy wiedzą co to jest FAS (alkoholowy zespół płodowy), czy zespół ten został wykluczony, a jeśli nie, to czy posiadają wiedzę w tym zakresie, jakie są rokowania. Czy posiadają informację o konieczności rehabilitacji dziecka, czy pomocy innego specjalisty. Czy małoletni jest dzieckiem posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności. Czy poznali przyczynę, dlaczego rodzice naturalni zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej oraz czy znają skutki przysposobienia i jego rodzaje (np. w zakresie dziedziczenia, rozwiązywalności). Te pytania, chociaż bardzo bolesne, trzeba po prostu zadać.

Rodzaje przysposobienia

Według przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego istnieją trzy rodzaje przysposobienia dziecka. Przysposobienie pełne (tzw. zwykłe), pełne nierozwiązywalne – często zwane przysposobieniem całkowitym – oraz przysposobienie niepełne.

W przypadku **przysposobienia pełnego** władza rodzicielska rodziców biologicznych zanika, od teraz będą posiadać ją wyłącznie rodzice adopcyjni. Dziecko nie będzie dziedziczyć po rodzicach biologicznych. Będzie uprawnione do dziedziczenia tylko po rodzicach adopcyjnych. W ramach przysposobienia pełnego wyróżnia się przysposobienie całkowite – pełne nierozwiązywalne. Oznacza to, kolokwialnie mówiąc, „bilet w jedną stronę”. Rodzice, którzy przysposobili dziecko nie mogą się już wycofać z tego rodzaju adopcji. Powstaje nowy akt urodzenia dziecka. Starego nie ujawnia się.

W przypadku **adopcji niepełnej** stosunek przysposobienia powstaje pomiędzy rodzicami adopcyjnymi a adoptowanym dzieckiem. Nie powstaje jednak pomiędzy dzieckiem a krewnymi adoptujących. Ma to znaczenie zwłaszcza dla kwestii związanych z dziedziczeniem oraz dla obowiązku alimentacyjnego. Ten rodzaj adopcji nie powoduje zatem zerwania wszystkich więzi z rodzina biologiczną. Na rodzicach biologicznych nadal ciąży obowiązek alimentacyjny wobec dziecka. Jednakże w pierwszej kolejności obowiązek ten powinien być realizowany przez przysposabiającego. Nowi rodzice nie figurują w akcie urodzenia dziecka.

W przypadku przysposobienia pozbawienie rodziców biologicznych widniejących w akcie urodzenia władzy rodzicielskiej jest obligatoryjną, czyli obowiązkową, częścią umożliwiającą podjęcie starań o adopcję dziecka przez innych rodziców. Dziecko w postępowaniu będzie reprezentował w miejsce rodziców opiekun prawny (może to być np. osoba z MOPS, zawodowy rodzic zastępczy, osoba z pogotowia rodzinnego). Jeśli mają tego wszystkiego świadomość i decydują się na przysposobienie dziecka, to nie ma innej wspanialszej sprawy, w której moglibyście brać udział.

Zapewniam, że podczas odczytywania orzeczenia końcowego, w tym przypadku postanowienia, będziesz miał łzy w oczach. Wziąłeś właśnie udział w nadaniu dziecku, poza nowym imieniem lub imionami, nazwiskiem, nowym aktem urodzenia, określeniem rodzaju przysposobienia – prawdziwego domu.

Pamiętaj jeszcze o jednym. W trakcie trwania postępowania o przysposobienie istnieje możliwość, spędzenia przez kandydatów na rodziców wspólnie z dzieckiem określonego przez sąd czasu – to tzw. postanowienie o osobistej styczności przysposabiającego z przysposobionym. Takie postanowienie może być wydane podczas rozprawy.

Nie ma chyba lepszej możliwości poznania się niż codzienne funkcjonowanie. Zmierzenie się zarówno z pojawiającymi się problemami, jak i niewyobrażalna radość z drobnych rzeczy pojawiających się każdego dnia.

Sprawy o rozwiązanie przysposobienia

W odróżnieniu od spraw o przysposobienie, które są prowadzone w trybie nieprocesowym, sprawy o rozwiązanie stosunku przysposobienia rozpoznawane są w procesie cywilnym w trybie odrębnym, przewidzianym dla spraw ze stosunków między rodzicami a dziećmi⁹⁵.

Rozwiązanie przysposobienia to chyba jedna z najsmutniejszych spraw, w których przychodzi mi orzekać. Dlatego właśnie pisałam o konieczności zadawania wielu ważnych pytań podczas trwania postępowania o przysposobienie, żeby tej kategorii spraw było jak najmniej. Nie muszę Wam mówić, jak taka sprawa może odcisnąć się na życiu i psychice dziecka.

Na szczęście tych spraw nie jest dużo, ale, niestety, bywają. Poza wnikliwym zapoznaniem się jak zawsze z dokumentami znajdującymi się w aktach sprawy, w tym z aktami sprawy o przysposobienie, aktami wykonawczymi Opm, poza wysłuchaniem osób biorących udział w tym procesie, przesłuchaniem świadków, jeśli zostaną zawnioskowani, powinieneś znać przepisy prawa materialnego – art. 125 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (dalej k.r. i o.)⁹⁶ mówiący o ważnych powodach, których wystąpienie może prowadzić do wydania wyroku rozwiązującego przysposobienie.

Polecam Wam zapoznać się z orzecznictwem do tego przepisu. Zawsze możesz skorzystać z systemów informacji prawnej LEX czy LEGALIS, dających dostęp do aktualnych informacji o treści przepisów prawa oraz orzeczeń sądów, dostępnych w sądach, w których orzekacie. Porozmawiaj z sędzią, przeanalizujcie wspólnie, czy zaszły przesłanki wskazane w przepisie, omówcie orzecznictwo sądowe, które często jest bardzo pomocne przy wydawaniu orzeczenia końcowego, oraz jego uzasadnienia, które sporządzi i podpisze tylko sędzia.

Podpisujecie się pod wyrokami oraz postanowieniami, biorąc za nie odpowiedzialność. Uzasadnienie orzeczenia sporządza i podpisuje wyłącznie sędzia. Jeżeli nie zgodziliście się z większością odnośnie

⁹⁵ Art. 453–458 k.p.c.

⁹⁶ Z ważnych powodów zarówno przysposobiony, jak i przysposabiający mogą żądać rozwiązania stosunku przysposobienia przez sąd. Rozwiązanie stosunku przysposobienia nie jest dopuszczalne, jeżeli wskutek niego miałyby ucierpieć dobro małoletniego dziecka. Orzekając rozwiązanie stosunku przysposobienia, sąd może, stosownie do okoliczności, utrzymać w mocy wynikające z niego obowiązki alimentacyjne”.

do rozstrzygnięcia w sprawie, możecie złożyć zdanie odrębne, które wymaga sporządzenia uzasadnienia na piśmie przed podpisaniem uzasadnienia wyroku czy postanowienia. W przypadku zgłoszenia zdania odrębnego uzasadnienie wyroku podpisuje przewodniczący i ławnicy.

Sprawy o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa

Ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa – taka sprawa wydawałaby się niepozorna, ale nic bardziej mylnego. Orzeczenie, w tej sytuacji wyrok, niesie ze sobą wiele skutków prawnych dla małoletniego oraz jego najbliższych. Sąd bowiem stwierdza, iż dziecko, które zostało uznane przez ojca, które często identyfikowało się z nim, mówiło do niego „tato” i tak też go traktowało, faktycznie od niego nie pochodzi.

Stwierdzamy (najczęściej na podstawie badań DNA), że uznane dziecko nie jest biologicznym dzieckiem mężczyzny, który je uznał. Od momentu wydania wyroku stosunek ojcostwa jest uznawany za nieistniejący.

Sprawy o rozwód

Sprawy o rozwód, w których przyjdzie Wam orzekać, to sprawy bardzo różne, dotyczące wielu delikatnych sfer rozstających się ludzi, którzy zamierzali być ze sobą do końca życia i z wielu powodów im to się nie udało.

Często będziecie musieli badać te powody. Nie tylko to, czy nastąpił trwały i zupełny rozkład pożycia małżeńskiego, ale kto ponosi winę w tym rozkładzie. Dodatkowo gdy strony rozwodu mają dzieci, będziecie orzekali o alimentach, władzy rodzicielskiej, kontaktach, majątku czy nakładali na rodziców różne formy zobowiązań.

Będziecie też być może oddalali pozew o rozwód, gdy jest on niedopuszczalny – wtedy gdy z pozewem występuje małżonek wyłącznie winny, a druga strona sprzeciwia się rozwodowi, gdy rozwód szkodzi dobru dzieci lub jest sprzeczny z zasadami współżycia społecznego.

Co rozstrzyga sąd rozwodowy?

Sąd rozwodowy zobowiązany jest do kompleksowego uregulowania całokształtu spraw małżeńskich, rodzicielskich, alimentacyjnych, mieszkaniowych czy majątkowych małżonków. Obligatoryjne elementy wyroku rozwodowego to takie elementy, o których sąd jest zobowiązany rozstrzygnąć w sprawie o rozwód. Do elementów takich zaliczamy: rozstrzygnięcie o winie (lub jej braku) w rozkładzie pożycia małżeńskiego, władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem rozwodzących się rodziców, alimentach na dzieci, małżonka, kontaktach rodziców z małoletnim. Chyba że rodzice złożą zgodny wniosek o nieorzekaniu o winie, kontaktach czy sposobie korzystania ze wspólnego mieszkania.

Fakultatywne elementy to takie, o których sąd może orzec na żądanie jednego z małżonków bądź na ich zgodny wniosek, a dotyczące eksmisji z mieszkania jednego z małżonków na żądanie drugiego, z powodu

rażąco nagannego postępowania uniemożliwiającego wspólne zamieszkiwanie, podziału wspólnego mieszkania lub przyznania go jednemu z małżonków na zgodny wniosek stron, podziału majątku wspólnego stron na wniosek jednego z małżonków, jeżeli przeprowadzenie tego podziału nie spowoduje nadmiernej zwłoki w postępowaniu.

Pamiętajcie również, iż często z uwagi na konieczność kompleksowego uregulowania kwestii rodzinnych w rozwodzie, co wymaga przeprowadzenia szeregu czynności procesowych, sprawa rozwodowa może trwać bardzo długo. Dlatego warto na czas trwania postępowania, zwłaszcza gdy mamy do czynienia z rodzicami, którzy nie potrafią znaleźć porozumienia w zakresie opieki nad dziećmi czy odnośnie do kwestii ich finansowania, wydać postanowienie o zabezpieczeniu alimentów, kontaktów. Z tym spotkacie się bardzo często i naprawdę wraz z sędzią musicie to dobrze przemyśleć. Pamiętajcie, że pomiędzy rozwodzącymi się rodzicami jest dziecko (nieważne czy ma 2 lata czy 17), o którym w swoim sporze rodzice mogą zapomnieć. Wydane przez Was rozstrzygnięcia będą miały na niego bezpośredni wpływ.

Sprawy o separację

Separacja daje nadzieję na utrzymanie małżeństwa. Określiłabym to postępowanie jako tzw. „problemy przejściowe”. Tak jak rozwód definitywnie kończy małżeństwo, tak separacja pozwala na jego formalne zawieszenie, pozostawiając możliwość ewentualnego powrotu do wspólnego życia. Separacja jest dobrym rozwiązaniem dla osób, które nie są gotowe na rozwód, chcą podjąć walkę o małżeństwo, uczęszczają na terapię, ale na dany moment nie chcą prowadzić wspólnego gospodarstwa domowego. Małżonkowie ci nie mogą jednak zawrzeć nowego małżeństwa (popęniliby wówczas przestępstwo bigamii). Orzeka się ją, gdy nastąpił zupełny, ale niekoniecznie trwały, rozkład pożycia, co oznacza, iż istnieje możliwość pojednania się małżonków. Oznacza to, że jeśli małżonkowie chcą nadal tworzyć rodzinę, chcą ze sobą być, chcą wrócić do wspólnego życia, muszą tylko złożyć wniosek o zniesienie separacji. Jeśli chcą definitywnie zakończyć małżeństwo, muszą wystąpić z pozwem o rozwód.

Znosząc separację, rozstrzyga się w wyroku o władzy rodzicielskiej nad wspólnym dzieckiem stron. Na zgodny wniosek stron orzeka się o utrzymaniu rozdzielności majątkowej, która powstała z mocy samego prawa wskutek orzeczenia separacji. Separacja jest niedopuszczalna, jeżeli wskutek jej orzeczenia miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci oraz byłoby to sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Sąd nie orzeka o winie rozkładu pożycia w wypadku zgodnego żądania stron. Obowiązek alimentacyjny regulowany jest jak w rozwodzie.

Izabela Kuczera-Fatyga

Sędzia Sądu Rejonowego
Katowice-Zachód
w Katowicach

DLACZEGO JESTEM ŁAWNIKIEM?

Czy przeciętny człowiek, niezwiązany zawodowo z sądownictwem, może chodzić do sądu po to, aby orzekać w sprawach istotnych dla obywateli? Czy może – na równi z sędziami zawodowymi – uczestniczyć w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości? Czy może mieć realny wpływ na wydawane przez nich wyroki? Okazuje się, że tak. Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości gwarantuje art. 182 Konstytucji RP. To właśnie ławnicy realizują tę misję, będąc swoistym łącznikiem między wymiarem sprawiedliwości a społeczeństwem. Są oni wybierani spośród zwykłych obywateli i dlatego wnoszą ludzkie spojrzenie w sprawach rozpatrywanych przez sądy, w myśl zasady: „Sędzia zna prawo, ławnik zna życie”.

To właśnie ławnik – sędzia społeczny – jako pełnoprawny członek składu orzekającego, zbliża sąd do społeczeństwa oraz zwiększa zaufanie do wymiaru sprawiedliwości. Uczestnicząc wspólnie z sędziami zawodowymi w rozpoznawaniu spraw, a następnie decydując z nimi – na równych prawach – o treści orzeczenia, ławnicy zwiększają poczucie odpowiedzialności całego składu za jego treść, a tym samym wiarygodność i słuszność zapadłego wyroku w odczuciu społecznym. Jak wiadomo, ławnicy wywodzą się z różnych środowisk społecznych, wykonują różne zawody oraz wypełniają rozliczne funkcje społeczne, dlatego też wnoszą do sądów znajomość realiów życia: społecznego, rodzinnego i gospodarczego. Chyba nie ma wątpliwości co do tego, że rola czynnika społecznego w sądzie jest niezwykle istotna: ławnik przybliża obywatelom funkcjonowanie i organizację sądów, ale jest też w pewnym sensie czynnikiem kontrolującym działalność sędziów oraz ich niezawisłość.

Osobiście jestem osobą bardzo zaangażowaną społecznie: od wielu lat działam na rzecz osób chorych, niepełnosprawnych, seniorów, rodzin wielodzietnych, a także osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Przez dłuższy okres miałem doświadczenie pracy z osobami skazanymi na karę ograniczenia wolności. To właśnie w trakcie rozmów w stowarzyszeniu, w którym skazani wykonywali prace społecznie użyteczne, padła propozycja: „A może zostałbyś ławnikiem?”.

W ten sposób, w 2020 r. rozpocząłem moją „przygodę” z wymiarem sprawiedliwości, zgłaszając swoją kandydaturę w wyborach uzupełniających ławników do Sądu Okręgowego w Elblągu. Muszę przyznać, że gdy na początku mojej pierwszej kadencji jako ławnika składałem ślubowanie z dumą, ale i niesamowitym przejęciem wypowiadałem słowa rotty sędziowskiej:

„Ślubuję uroczyście jako ławnik sądu powszechnego służyć wiernie Rzeczypospolitej Polskiej, stać na straży prawa, obowiązki ławnika wypełniać sumiennie, sprawiedliwość wymierzać zgodnie z przepisami prawa, bezstronnie według mego sumienia, dochować tajemnicy prawnie chronionej, a w postępowaniu kierować się zasadami godności i uczciwości”.

Ławnikiem jestem drugą kadencję. W pierwszej kadencji zostałem przez Prezesa Sądu wpisany na listę ławników do orzekania w sprawach z zakresu prawa karnego. Wachlarz spraw karnych, w których uczestniczyłem, jest dość szeroki. Orzekanie w tego rodzaju sprawach to z jednej strony niesamowite

przeżycie, a z drugiej – odpowiedzialność za życie i losy drugiego człowieka. Bo przecież wspólnie z sędziami zawodowymi decydujemy o winie i karze – w tym drugim przypadku częstokroć długoletniego pozbawienia wolności, izolacji osoby skazanej od społeczeństwa na wiele długich lat. Dlatego uważam, iż bycie ławnikiem w sprawach karnych niesie ze sobą nie tylko dumę z tego, że działam w imieniu lokalnej społeczności, ale również olbrzymi ciężar związany z tym, że decyduję o losie drugiego człowieka.

Obecnie, w drugiej kadencji obejmującej lata 2024–2027, zostałem przez Prezesa Sądu wpisany na listę ławników do orzekania w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i nieletnich. To zupełnie inna kategoria spraw, obejmująca najczęściej rozwody, zabezpieczenie kontaktów z dziećmi, sprawy związane z zabezpieczeniem utrzymania dzieci, czasami kwestie podziału majątku wspólnego małżonków. Teraz muszę spojrzeć na drugiego człowieka przez pryzmat życia: jego ludzkich doświadczeń, doznanych krzywd, toczących się dramatów. Również w tym przypadku jako ławnik biorę odpowiedzialność za losy i życie drugiego człowieka, a raczej całej ludzkiej jednostki – rodziny, która z jakichś powodów się rozpadła.

Możliwość uczestnictwa w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości jest dla mnie pasją, ale i misją. Jestem ławnikiem i jestem dumny z tego, że jako reprezentant społeczności lokalnej i sędzia niezawodowy mogę uczestniczyć w rozprawach, spoglądając na każdą sprawę oraz człowieka, który za nią stoi, jako drugi człowiek i członek lokalnej społeczności, przyczyniając się do wydania sprawiedliwego i satysfakcjonującego obie strony procesu wyroku wydawanego „W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej”. Uważam ponadto, że jako obywatel i członek lokalnej społeczności, który orzeka wspólnie z sędziami zawodowymi w sprawach dotyczących zwykłych ludzi, tworzę razem z nimi otwarty wymiar sprawiedliwości: otwarty na drugiego człowieka i obywatela.

Radosław Szewczyk
Ławnik Sądu Okręgowego
w Elblągu

DLACZEGO JESTEM ŁAWNIKIEM?

Decyzja o zostaniu ławnikiem była dla mnie naturalnym wyborem, wynikającym z głębokiego przekonania, że wymiar sprawiedliwości powinien być blisko obywateli i odzwierciedlać ich potrzeby oraz wartości.

Wierzę, że jako ławnik mogę wносить do procesu sądowego perspektywę zwykłego człowieka, co jest kluczowe dla budowania zaufania do wymiaru sprawiedliwości. Bycie ławnikiem pozwala mi aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym i mieć realny wpływ na decyzje, które kształtują życie moje i innych ludzi.

Dla mnie ławnik to nie tylko rola społeczna, ale przede wszystkim misja. Ławnicy łączą społeczeństwo z wymiarem sprawiedliwości, co wymaga zaangażowania, odpowiedzialności oraz umiejętności słuchania. Czuję satysfakcję, mogąc wspierać decyzje sądu moją perspektywą i doświadczeniem życiowym. Misja ławnika to nie tylko udział w procesach sądowych, ale także budowanie zrozumienia i zaufania społecznego do prawa.

Bycie ławnikiem jest dla mnie ważne również z powodów osobistych. To ogromne wyzwanie, które wymaga rozwijania umiejętności interpersonalnych, pogłębiania wiedzy prawnej i utrzymywania najwyższych standardów etycznych. Każda sprawa, w której uczestniczę, uczy mnie czegoś nowego o życiu, ludzkich wyborach i konsekwencjach tych wyborów. Taka nauka jest dla mnie niezwykle cenną wartością i motywacją do ciągłego doskonalenia.

Czuję także, że moja funkcja ławnika umożliwia mi lepsze zrozumienie mechanizmów funkcjonowania państwa i prawa. Praktyczna wiedza, którą zdobywam w sądzie, pozwala mi lepiej docenić złożoność systemu prawnego i jego wpływ na życie obywateli.

Każdy proces, w którym biorę udział, jest okazją, aby pokazać stronom, że zostały wysłuchane i potraktowane z szacunkiem. To szczególnie ważne w przypadkach, gdy decyzje są trudne do zaakceptowania, ale uczciwość i transparentność procesu pozwalają budować zaufanie do prawa. System sędziowski bez udziału obywateli w wymiarze sprawiedliwości w mojej ocenie mógłby szybko ulec degradacji.

Rola ławnika jest więc ważna, bo daje głos zwykłym obywatelom w systemie, który często wydaje się zbyt odległy i słabo słyszany.

Aby jak najlepiej wywiązywać się z roli ławnika, staram się wносить do pracy swoje doświadczenie życiowe, zdrowy rozsądek oraz otwartość na różne perspektywy. W podejściu do prawa szczególnie ważne jest dla mnie zachowanie równowagi między jego literą a duchem, co pozwala mi podejmować decyzje zgodne nie tylko z przepisami, lecz także ze społecznym poczuciem sprawiedliwości.

Bycie ławnikiem to dla mnie zaszczyt i odpowiedzialność. Dzięki tej roli mogę wpływać na budowę bardziej sprawiedliwego społeczeństwa, w którym każdy obywatel ma prawo do uczciwego i transparentnego procesu. To wyzwanie przynosi mi ogromną satysfakcję, motywując do nieustannego rozwoju i zaangażowania.

Adam Złomańczuk
Ławnik Sądu Okręgowego
w Zamościu

Czy to naprawdę dla mnie? Zabawa w ławnika

Kwestionariusz dla kandydata na ławnika sądowego

Przeczytaj pytania i odpowiedz na nie. Rozwiązanie testu znajdziesz na dole strony.

1. Łatwo i szybko podejmuję decyzje.

Tak Nie

2. Nie zawsze dogłębnie wszystko analizuję, wolę zaufać swojej intuicji.

Tak Nie

3. Uważam, że nie wszyscy są równi wobec prawa.

Tak Nie

4. Uważam, że wymierzanie sprawiedliwości polega na tym, że wygrywa bogatszy, albo ten, kto ma lepszego prawnika.

Tak Nie

5. Lubię angażować się w ważne przedsięwzięcia i działać społecznie.

Tak Nie

6. Szybko się nudzę i zniechęcam, nie jestem cierpliwy.

Tak Nie

7. Myślę, że nawet ktoś, kto przegra sprawę w sądzie, może mieć poczucie, że sprawiedliwość istnieje.

Tak Nie

8. Uważam, że sędziowie mają za dużo niezależności i za dużą władzę.

Tak Nie

9. Uważam, że zaufanie społeczne do wymiaru sprawiedliwości jest bardzo ważne.

Tak Nie

Rozwiązanie psychozabawy:

Jeśli na pytania 1, 2, 3, 4, 6 i 8 odpowiedziałeś „Nie”, a na pytanie 5, 7 i 9 „Tak” jesteś idealnym kandydatem na ławnika. Ale jeśli odpowiedziałeś inaczej, również możesz to rozważyć. Pamiętaj, że to tylko zabawa, a orzekanie w sądzie to bardzo poważna misja!

Wybrana bibliografia, czyli co warto przeczytać:

1. A.S. Bartnik, *Sędzia czy kibic. Rola ławnika w wymiarze sprawiedliwości III RP*, Warszawa 2009.
2. A. Rycak (red.), *Metodyka pracy ławnika*, Kraków 2011.
3. M. Kaczmarczyk, *Czynnik społeczny w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2020.

Na zakończenie:

Czy bycie ławnikiem daje jakieś korzyści?

Ogromne. Pełnienie tej funkcji daje możliwość rozwoju osobistego i społecznego, szansę pozytywnego wpływania na życie innych i kształtowania wizerunku wymiaru sprawiedliwości: punktualnego, odnoszącego się z szacunkiem do stron, rozumiejącego stres, jakiego doświadcza przeciętny człowiek na sali sądowej. Możliwość uczestnictwa w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości może być dla ławnika źródłem dumy z tego, że jako reprezentant społeczności lokalnej uczestniczy w rozprawach, przyczyniając się do wydania sprawiedliwego wyroku wydawanego „W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej”.

SSR Aneta Andel

